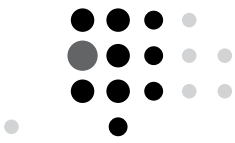


Гендерні аспекти бюджетування на місцевому рівні

Практичний посібник

Вересень 2012

- У цьому посібнику йдеться про практичні кроки впровадження гендерного бюджетування в Україні, які були реалізовані місцевими командами експертів. Тут представлено не лише основи методології та теорії впровадження цієї сучасної управлінської технології, але й конкретні кейси з української практики, які розкривають можливості реалізації гендерних бюджетних ініціатив в різних секторах.
- Дана технологія дозволяє проаналізувати та переструктурувати доходи та витрати таким чином, щоб потреби громади, як жінок, так і чоловіків з різних соціальних та вікових категорій, були відповідно представлені в статтях бюджету.
- Гендерний бюджет сприяє: підвищенню якості послуг для населення, оскільки вибудовуються чіткі орієнтири на конкретного споживача; підвищенню темпів економічного розвитку і скороченню бідності; ефективному використанню ресурсів; а також дає можливість прийняти до уваги ширше коло питань, вирішення котрих створить рівні можливості для всіх членів громади та забезпечить її сталий розвиток. Такий підхід робить бюджет ефективним, справедливим та прозорим.



ЗМІСТ

Вступ.....	2
Принципи та завдання гендерних бюджетів з урахуванням міжнародних зобов'язань України	3
Передумови та перспективи впровадження гендерних бюджетів в Україні.....	6
Місцеві бюджети і гендерне бюджетування	9
Практичні приклади (кейси) впровадження ГБІ в Україні	13
Луцьк	17
Херсон	20
Комсомольськ.....	22
Житомир	24
Чугуїв	27
Городок	29
Основні уроки розробки ГБІ	31
Висновки	33
Список використаних джерел	35

Вступ

«На перший погляд, бюджет видається гендерно-нейтральним політичним інструментом. Але політикам не слід вважати, що податки і державні видатки однаково впливають на чоловіків і жінок, оскільки вони, як правило, займають різні соціальні та економічні позиції.»

Ізабелла Баккер,
професор політології Йоркського університету,
Канада

Перед сучасною Україною стоїть ряд завдань - реформа місцевого самоврядування, бюджетна децентралізація, перерозподіл повноважень на користь територіальної громади. Ці та інші реформи мають наблизити країну до європейського рівня. Врахування гендерного фактору є одним із визначальних аспектів ефективності таких реформ. Серед багатьох інструментів, які є в арсеналі державної гендерної політики, особливо слід відзначити гендерне бюджетування. Ця технологія орієнтована на врахування інтересів людей різних категорій в процесі формування і виконання державного бюджету. Вона є важливою складовою і цінним інструментом підвищення соціально-економічної захищеності населення, розширення можливостей жінок, забезпечення гендерної рівності та розвитку демократичних принципів управління.

В даний час понад 90 країн світу впроваджують різні гендерні бюджетні ініціативи, що охоплюють громадянське суспільство, уряди і міжнародні організації¹. Досвід цих країн доводить, що гендерне бюджетування сприяє покращенню якості послуг для населення, спрямуванню бюджетних витрат на конкретного споживача, підвищенню темпів економічного розвитку територій, ефективному використанню наявних ресурсів.

В Україні теж створені необхідні передумови для широкого застосування цієї технології. Останні-

ми роками ця тема привертає все більшу увагу державних і громадських інституцій. Так, Голова Верховної Ради України В.Литвин у своєму виступі зазначив, що виникає потреба гендерного аналізу державного бюджету України, що дозволило б виявити й попередити ті чинники, які поляризують відмінності між статями і призводять до гендерного дисбалансу та дискримінації². Ця потреба знаходить своє відображення і в планах на майбутнє. Так, концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року наголошує, що в Україні постала необхідність в розробці методології гендерного бюджетування на державному та місцевому рівнях, методики гендерного моніторингу бюджетної політики та системи показників гендерного аналізу бюджету.

Регіональне представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні реалізувало проект «Гендерне бюджетування на місцевому рівні», в якому у 2011-2012 роках взяли участь 7 міст: Житомир, Комсомольськ, Луцьк, Хмельницький, Херсон, Чернівці та Чугуїв. Кожне місто самостійно обрало сферу для розробки гендерної бюджетної ініціативи відповідно до власних інтересів та потреб, а також створило експертну групу, до якої увійшли представники місцевих органів влади, незалежні експерти і представники неурядових організацій. Кожна група підготувала ґрунтовний гендерний аналіз певних статей місцевих бюджетів та нормативної бази в рамках обраного для розгляду питання і розробила гендерно-бюджетні ініціативи, що покликані покращити надання послуг в сфері, що розглядалася, а також оптимізувати витрати бюджетних коштів. Детальніше дані ініціативи представлені нижче в кейсах.

Регіональне представництво ФФЕ висловлює подяку ініціативним групам за час і зусилля, присвячені роботі в проекті, та місцевим адміністраціям за підтримку проекту на місцях.

1. Evaluation Report UNIFEM'S work on Gender-Responsive Budgeting (2009) New York, 2010 – С.5.

2. Володимир Литвин «8 березня – про свято і не тільки», «Голос України» № 43 (5293) від 6 березня 2012 р.

Принципи та завдання ґендерних бюджетів з урахуванням міжнародних зобов'язань України

«Бюджетування є актом переведення фінансових ресурсів у людські цілі»

Аарон Вилдавскі,
професор політології Каліфорнійського
університету, США

ґендерне бюджетування - це інструмент, який безпосередньо має відношення до міжнародних зобов'язань держав щодо забезпечення ґендерної рівності та поліпшення становища жінок. Україна є підписантом Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) та Факультативного протоколу до неї (1999), Декларації про викорінення насильства щодо жінок (1993), Пекінської декларації та Платформи дій, та інших заключних документів, прийнятих на четвертій Всесвітній конференції щодо становища жінок (1995), Декларації тисячоліття ООН (2000), а також ряду інших важливих документів.

ґендерне бюджетування розглядають як інтернаціонально визнаний інструмент для підтримки виконання цих зобов'язань і пов'язують зі стратегією впровадження ґендерних підходів, яка вважається найбільш перспективною і ефективною для просування ґендерної рівності.

Необхідно розрізняти терміни «ґендерне бюджетування», «ґендерний бюджет» і «ґендерні бюджетні ініціативи». Вони були введені в результаті прийняття Платформи дій (параграф 346) на Пекінській конференції. У даному параграфі наголошується, що уряди повинні докласти всіх зусиль для систематичного вивчення того, яким чином державний сектор витрат приносить користь для жінок, і коректувати бюджети для забезпечення рівного доступу до цих витрат.

ґендерний бюджет не є чимось самостійним ні в сутнісному, ні в інструментальному плані, він – специфічна трансформація державного бюджету та місцевих бюджетів через введення до них ґендерного компонента з метою підвищення їх соціально-економічної ефективності. Поле за-

Комплексний ґендерний підхід (gender mainstreaming) - стратегія, за допомогою якої досягається ґендерна рівність. Комплексний ґендерний підхід - це не самоціль, а стратегія, принцип, засіб для досягнення мети, тобто ґендерної рівності. Комплексний ґендерний підхід означає, що ґендерні аспекти і прагнення до досягнення ґендерної рівності повинні займати центральне місце в будь-якій діяльності - у формуванні політики, наукових дослідженнях, інформаційно-просвітницькій роботі (діалозі), законодавстві, розподілі ресурсів, а також у плануванні, реалізації і моніторингу різних програм і проєктів.

У 1997 році Економічна і соціальна рада ООН визначила поняття комплексного ґендерного підходу таким чином: «Комплексний ґендерний підхід означає оцінку наслідків для чоловіків та жінок будь-якої планованої дії у сфері законодавства, політики або програм в будь-якій області і на всіх рівнях. Це стратегія інтеграції інтересів чоловіків і жінок в процес розробки, реалізації, моніторингу й оцінки всієї політики і програм в політичній, економічній та соціальній сферах так, щоб і чоловіки, і жінки в рівній мірі отримували від цього користь, а нерівність би скорочувалася. Кінцева мета застосування комплексного ґендерного підходу – досягнення ґендерної рівності».

Комплексний ґендерний підхід повинен бути присутнім на рівні політики, програм і проєктів на всіх етапах циклу програмування (розробка, планування, реалізація, моніторинг і оцінка).

Комплексний ґендерний підхід передбачає дії, спрямовані на:

- здійснення ґендерного аналізу з метою виявлення фактів нерівності між чоловіками і жінками, які необхідно усунути;
- забезпечення рівних можливостей для всіх і вживання ґендерно-орієнтованих заходів у випадках явно вираженої нерівності;
- ініціювання процесу інституційних змін;
- розробку ґендерного бюджету;
- проведення ґендерного аудиту.

Гендерний бюджет, гендерно чутливий бюджет (gender responsive budget) - бюджет, складений з урахуванням потреб та інтересів, що відображають соціо-статеву структуру суспільства, зокрема – інтересів жінок³.

Гендерне бюджетування (ГБ) (gender budgeting) - це застосування комплексного гендерного підходу в бюджетному процесі. ГБ означає інтегрування гендерного підходу в бюджети різних управлінь, відділів та закладів. Розробка гендерного бюджету дозволяє побачити, як бюджетні асигнування позначаються на соціально-економічних можливостях чоловіків та жінок. Для просування гендерної рівності можливо потрібен перерозподіл доходів і витрат та реструктуризація бюджетного процесу⁴.

Поняття «гендерне бюджетування» включає процеси та інструменти, за допомогою яких враховуються специфічні інтереси різних соціальних та вікових категорій при розподілі державних ресурсів на всіх рівнях. Його мета полягає в розвитку гендерної рівності. Процес впровадження гендерного бюджетування повинен привести до формування гендерного бюджету. Тому гендерне бюджетування передбачає можливість проведення громадської експертизи, публічного обговорення і лобювання.

Термін **гендерні бюджетні ініціативи (ГБІ)**, (gender budget initiatives) використовується для позначення широкого кола заходів, таких, як проведення гендерного аналізу бюджету, підвищення економічної грамотності і розуміння бюджетного процесу, підвищення рівня інформованості з гендерних питань, покращення прозорості і підзвітності уряду та ін., які спрямовані на досягнення основної мети - зробити бюджетний процес більш гендерно-чутливим.

3. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2007.

4. Глосарій основних гендерних понять. Додаток до звіту Всеукраїнського об'єднання організацій роботодавців «Конфедерація роботодавців України» з партисипативного гендерного аудиту заснованого на принципі активної участі, - К., 2009 — С. 4.

стосування такої управлінської технології, як гендерний бюджет, це, у першу чергу, державний і місцеві бюджети, державні соціальні страхові фонди, а також державна підтримка третього недержавного сектору соціальних послуг. Рівні застосування такої технології різноманітні: від державного бюджету до сільських бюджетів, від загальнонаціональних програм до програм розвитку окремих територій і підприємств, від макроекономічних рішень до мікрорішень (підприємство, група громадян) тощо.

Гендерне бюджетування націлене на впровадження практичних шляхів забезпечення гендерної рівності, як на національному, так і на місцевому рівні. Фактично гендерне бюджетування – це державний інструмент для ефективного впровадження гендерного підходу майже в усі аспекти економічної і соціальної політики та для забезпечення належного розподілу бюджету на користь не лише жінок і чоловіків, але й найбільш соціально незахищених категорій населення – дітей, пенсіонерів тощо. Гендерне бюджетування також включає вивчення впливу бюджетних асигнувань на соціально-економічні можливості жінок і чоловіків. Вимірювання ступеню впливу в результаті освоєння державних коштів щодо виконання поставлених завдань є ключовим елементом гендерного бюджетування.

Задачі гендерного бюджетування спрямовані на можливість змінювати бюджети та політику держави у бік більшої гендерної рівності. Виходячи із визначення, яке дає сучасний економічний словник, гендерні бюджети в принципі мають охоплювати весь бюджет. На практиці, особливо на початкових етапах впровадження гендерного бюджетування, часто доводиться реалізовувати окремі гендерні бюджетні ініціативи, які можуть бути доволі обмеженими залежно від політичного рівня, особливостей бюджетного процесу країни тощо⁵.

Ініціативи, пов'язані з формуванням гендерних бюджетів, можуть бути дуже різноманітними залежно від політичного рівня їх впроваджен-

5. Гендерні стратегії сталого розвитку України/за науковою редакцією Л.С.Лобанової. - К.:Фенікс, 2004 – С.184.

ня, ступеню охоплення конкретних проблем та напрямків і бюджетного етапу, на якому вони здійснюються. Гендерні бюджетні ініціативи можуть бути реалізовані на різних рівнях – тобто стосуватися як загальнодержавного бюджету, так і бюджетів регіонального та місцевого рівнів. Відповідно конкретні ініціативи гендерного бюджетування можуть приймати різні форми. Зокрема вони можуть передбачати підготовку окремого документа, який потім представляється разом з бюджетом, вони також можуть бути формальними бюджетними пропозиціями або просто окремими документами, підготовленими зацікавленими групами, що не відносяться до органів державного управління.

Основні цілі впровадження гендерних бюджетних ініціатив – це:

- розвиток системи оцінки політики, процесів ухвалення рішень і розподілу/використання ресурсів з урахуванням гендерного аспекту;
- сприяння розробці і впровадженню механізмів, що забезпечують облік гендерного аспекту при проведенні бюджетної політики і формуванні бюджетів;
- підвищення рівня участі всіх зацікавлених сторін у процесі розподілу ресурсів.

Оскільки гендерні бюджетні ініціативи можуть мати різні цілі, відповідно й заходи, що проводяться в рамках цих ініціатив, також можуть бути різними. До числа найбільш популярних заходів відносяться: дослідження, адвокація, моніторинг, навчання, підвищення інформованості, аналіз і розробка політики. ГБІ можуть бути спрямовані на збільшення чи перерозподіл бюджетних асигнувань; поліпшення якості ресурсів; перерозподіл ресурсів; зміну типу і якості державної політики та програм. Крім того, вони можуть аналізувати бюджет в цілому, або зосередиться на конкретному секторі (наприклад, охорона здоров'я). Також вони можуть бути направлені на вирішення конкретних проблем і мати відображення в певних розділах бюджетів декількох різних відомств. Так, наприклад, в результаті дослідження «Проблема йодо-

Створення державного бюджету з урахуванням гендерної перспективи означає:

- визначити, яку користь різні громадяни отримують від витрат державного бюджету, і яку частку вони вносять в державний бюджет;
- оцінити неоднаковий вплив бюджетної політики на жінок і чоловіків, а також перерозподілити такі ресурси, як гроші, послуги, час і роботу в сфері соціальної і сімейної турботи та соціальної репродукції;
- проаналізувати гендерний вплив в усіх секторах державного втручання і запровадити гендерний бюджет в усі галузі, включаючи освіту, добробут, соціальні послуги, охорону здоров'я, заходи в сфері зайнятості, транспорту, забезпечення житлом тощо;
- підтримати процес створення бюджету «знизу» і залучити до нього всіх громадян – чоловіків та жінок – і зацікавлених акторів (асоціації і НУО) з метою визначення різних специфічних потреб і відповідних заходів для їх задоволення;
- забезпечити врахування гендерного аналізу і впливу на всіх фазах бюджетного процесу, включаючи етапи проектування, визначення, реалізації, моніторингу і оцінки;
- використати державний бюджет для визначення суттєвих політичних пріоритетів і віднайти специфічні засоби, механізми і заходи для досягнення рівності між жінками та чоловіками за допомогою державної політики;
- переоцінити пріоритети і перерозподілити державні витрати без збільшення загального обсягу державного бюджету;
- визначити загальну ефективність державних витрат відповідно до встановлених пріоритетів і зобов'язань, і зокрема, у відповідності до політики рівних можливостей між жінками і чоловіками щодо перерозподілу державних ресурсів і послуг.⁶

6. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні. Аналітична доповідь/ За редакцією Оксани Кисельової...– К.: Фонд імені Гайнріха Бюлля. – Режим доступу: http://www.ua.boell.org/downloads/LSI_Gender_Analyse_ukr.pdf

дефіциту (ЙДЗ) у вагітних жінок міста Луцька», яке було проведено в рамках проекту «Гендерне бюджетування на місцевому рівні», робоча група ставить питання профілактики йододефіциту вагітних жінок, що перебувають на обліку, і виступає з ініціативою щодо внесення змін у діючу Програму репродуктивного здоров'я населення до 2015 року.

З прикладами гендерних бюджетних ініціатив, які були реалізовані в рамках проекту ФФЕ, ви можете ознайомитись, прочитавши кейси, представлені в даному посібнику.

Передумови та перспективи впровадження гендерних бюджетів в Україні

Гендерне бюджетування в Україні сьогодні – це вже не суто теоретичне питання. Протягом останніх десяти років у країні впроваджувались різноманітні гендерні бюджетні ініціативи. Як правило, їх ініціювали організації громадянського суспільства. Переважно то були інформаційні та просвітницькі заходи, що відбувались за підтримки різних міжнародних донорських інституцій. Однак мали місце і перші спроби проведення гендерного бюджетного аналізу та інтеграції цих ініціатив в бюджети та програми різних рівнів. У 2003 році Харківським жіночим фондом вперше був проаналізований міській бюджет 1998—2001 рр., внаслідок чого була розроблена і прийнята цільова підпрограма «Розвиток та підтримка жіночого підприємництва» як частина «Економічної програми розвитку м. Харкова на 2003—2005 рр.» Проведені в Харкові заходи з пропагування інформації про необхідність запровадження гендерних бюджетів, стали унікальним засобом залучення до роботи над місцевими бюджетами всіх зацікавлених осіб громади⁷. Також гендерний аналіз бюджетів був проведений в Херсонській, Полтавській, Черкаській та інших областях. Починаючи з 2006 р. тематика гендерного бюджетування стає об'єктом уваги різ-

них програм і проектів, що працювали в Україні, зокрема, спільної програми Європейської Комісії, Жіночого Фонду Розвитку ООН (UNIFEM) і Міжнародного Учбового Центру МОП (ITCILO) «Співпраця з питань гендерної рівності для розвитку і миру», спільного проекту Європейського Союзу, Швецької агенції з міжнародного розвитку (SIDA) та Програми розвитку ООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні», проекту Швецької агенції з міжнародного розвитку SIDA «Стратегія досягнення гендерної рівності в Україні» та ін.

Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні розпочало проект «Гендерне бюджетування на місцевому рівні» в 2011 р. з Чернівецької та Хмельницької областей. На базі цих пілотних областей були напрацьовані методичні матеріали для впровадження гендерного бюджетування як управлінської технології. Після апробації цих заходів було впроваджено системний підхід до роботи з міськими муніципалітетами і надалі проект впроваджується на базі міст України, які зголошуються брати у ньому участь. Так, у 2012 р. проект працював у містах Херсон, Житомир, Луцьк, Комсомольськ (Полтавська обл.) та Чугуїв (Харківська обл.). Злагоджена робота усіх зацікавлених сторін, підтримка з боку представників міської влади та депутатського корпусу дали можливість отримати вітчизняний практичний досвід гендерного бюджетування на місцевому рівні.

Діяльність в рамках проекту довела, що найбільш успішними є ініціативи, які на всіх етапах впровадження ГБІ включають спільну роботу місцевої влади з громадськими організаціями та підтримуються незалежними експертами, представниками академічних кіл та ЗМІ. В рамках проекту «Гендерне бюджетування на місцевому рівні» велику увагу було приділено відбору організацій-учасниць проекту та було організовано Школу для консультантів з гендерного бюджетування, до якої були запрошені представники робочих груп місцевих проектів.

Загалом схема роботи над проектом в кожній території включала наступні етапи:

7. Карлін М. І. Фінансова система України: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007.

- презентація проекту та підписання меморандуму про співпрацю між Фондом та місцевою владою;
- проведення тренінгу з питань гендерного бюджетування;
- створення робочої групи місцевого проекту та вибір сфери для аналізу та запровадження змін;
- проведення гендерного аналізу та напрацювання висновків і рекомендацій;
- оприлюднення результатів аналізу та рекомендацій щодо впровадження ГБІ;
- проведення лобістської кампанії з впровадження гендерної бюджетної ініціативи на місцевому рівні (спільно з програмою ООН Жінки).

Узагальнюючи отриманий досвід, необхідно зазначити, що робота по впровадженню гендерних бюджетних ініціатив передбачає широкий спектр діяльності і потребує багато часу та спеціальних знань, а тому вимагає ретельної підготовки кожного етапу впровадження ГБІ.

Кожна країна, яка обрала для себе гендерне бюджетування, йде своїм шляхом, враховуючи при цьому політичні, культурні, релігійні особливості свого народу. Розглянемо умови впровадження гендерних бюджетів, які є характерними для всіх країн.

По-перше, наявність спеціальної політики гендерної рівності та функціонуючого Національного механізму забезпечення гендерної рівності. Всі структури політичної системи суспільства – державні, партійні, громадські, – які виконують функції, безпосередньо пов'язані із забезпеченням гендерної рівності в суспільстві, або беруть участь у діяльності державної політики щодо гендеру, і становлять національний механізм забезпечення гендерної рівності⁸.

За визначенням авторів керівництва «Основні

стратегії та методології гендерного інтегрування» державна політика гендерної рівності історично складається з наступних аспектів:

- законодавство рівних можливостей та недискримінаційні закони;
- існування механізму розгляду скарг стосовно нерівності (інститут уповноважених з рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків) або створення комісії з рівності чи ради захисту від дискримінації;
- сильний апарат національної рівності з адекватними інструментами і ресурсами;
- спеціальна політика рівності й дії, спрямовані на особливі інтереси жінок і чоловіків;
- існування відділів з рівності в кожному апараті;
- дослідження і тренінги з проблем гендерної рівності;
- зростання розуміння гендерних проблем громадськістю⁹.

По-друге, політична воля інтегрування гендерної рівності щодо перегляду існуючих гендерних стосунків, а також структур, процесів і політик, що підтримують гендерну нерівність. Оскільки бюджет виражає реальні політичні пріоритети і рішення урядів (чи міжнародних організацій), а бюджетні рішення завжди є політичними за своєю суттю, то найважливіше для успіху запланованих заходів – це політичні і соціальні умови в країні, де здійснюється гендерне бюджетування. В даному контексті особливого значення набуває підтримка гендерного бюджетування на рівні державних службовців.

По-третє, гендерна чутливість в управлінні має на меті посилити участь жінок в політичному житті – не тільки у формальних політичних структурах, але й у сфері громадянської активності. Вона також повинна зміцнювати гендерну

8. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності/ Мельник Т.М. Видавництво К.:Стилос, 2010. – С.142.

9. Основні стратегії та методології гендерного інтегрування. Керівництво з використання методології "ЗР"/ Авторський колектив: Карбовська Н., Литвинова Т., Мельник Т., Сулова О. . – К., 2008. – С.11.

поінформованість і можливості політиків та державних службовців обох статей; забезпечувати надання послуг, які задовольняють особливі потреби та інтереси жінок і чоловіків у громаді; сприяти обізнаності про права жінок. Тому гендерно-орієнтовані заходи є важливою частиною оцінок управління, включаючи місцеві оцінки.

Ще однією умовою є наявність гендерно диференційованої статистики, що дає необхідну інформацію як для кращого орієнтування в ситуації, так і для виправлення гендерної асиметрії й дисбалансу. Гендерна статистика є складовою частиною кожної з традиційних областей статистики і служить для ідентифікації, виробництва і розповсюдження статистичних даних, що відображають реальне життя жінок і чоловіків, і враховується при розробці гендерної політики¹⁰.

Наступне, прозорість бюджетного процесу, яка є передумовою результативності гендерних бюджетів. До бюджетного процесу мають бути залучені рівною мірою жінки і чоловіки, експерти з питань бюджету і гендерної рівності. Часто участь означає процес консультування, до якого залучені зацікавлені групи громадянського суспільства, представники місцевої і регіональної влади, уряду і урядових організацій.

Крім того, підвищення інформованості і просвітницька робота з гендерних питань руйнує ілюзії про гендерну нейтральність бюджетів і програм та сприяє підвищенню відповідальності урядів щодо виконання своїх політичних й бюджетних зобов'язань в галузі забезпечення гендерної рівності. Саме тому необхідною передумовою є розуміння населенням гендерних питань і їхнього впливу на бюджети й програми. Цей аспект включає насамперед роз'яснення національної політики в області гендерної рівності.

Участь громадян є обов'язковою умовою, оскільки успіх гендерного бюджетування залежить від учасників процесу, їх цілей і розуміння ситуації, а також від тих заходів, які вони проводять. ГБІ, ким би вони не були ініційовані, ма-

ють більше можливостей для досягнення успіху, якщо до них приєднуються як представники органів державної влади/місцевого самоврядування, так і груп громадянського суспільства та ЗМІ.

Серед інших передумов можна назвати координацію процесів, наявність навичок і засобів, а також виділення людських і грошових ресурсів. Крім того, залучення жінок до процесу обговорення, прийняття і впровадження рішень залишається необхідною умовою. Оцінка цих передумов дасть реальну картину можливості успішного впровадження гендерних бюджетних ініціатив. З цією метою можна застосувати будь-який із методів, які використовуються для стратегічного аналізу – SWOT, SMART та різноманітні методи гендерного інтегрування. (Детальніше з цими методами можна ознайомитись в посібнику «Інструменти інтегрування концепції гендерної рівності в роботу органів місцевої влади», що виданий Українським жіночим фондом).

На етапі вибору сфери для гендерного аналізу чи планування гендерної бюджетної ініціативи варто також провести аналіз зацікавлених сторін (стейкхолдерів) з точки зору їх впливу на впровадження конкретних ГБІ. Як правило, вони представляють різні групи і мають різні інтереси, вплив та можливості. Серед них на місцевому рівні найбільший вплив можуть мати: керівники органів місцевої влади/органів місцевого самоврядування, представники місцевих осередків партій, депутати місцевих рад, лідери громадських організацій, члени громадських рад, представники ЗМІ та ін.

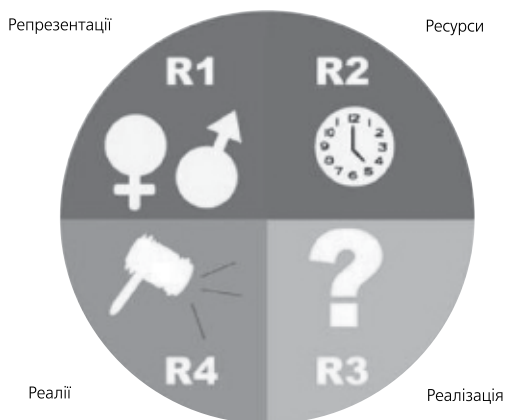
Аналіз стейкхолдерів включає:

- визначення ключових груп стейкхолдерів;
- оцінку їх інтересів;
- побудову моделі взаємодії цих груп під час прийняття рішень.

Стейкхолдери в контексті гендерного бюджетування – люди, установи, організації, чії стан та інтереси (професійні, соціальні, фінансові) можуть змінитися внаслідок впровадження ГБІ.

10. Разработка гендерной статистики: практическое пособие.: ООН, Женева, 2010.

Рис. 1. Схема аналізу стейкхолдерів за методом 4R



Стейкхолдери можуть бути зацікавлені в успіху або невдачі ГБІ (наприклад, гендерні бюджетні ініціативи, що спрямовані на покращення якості послуг для окремих гендерних груп, можуть призводити до додаткового навантаження на постачальників цих послуг, або зменшувати їх вартість). Враховуючи те, що інтереси таких груп не завжди є відкритими, можна передбачити, що ретельна оцінка можливого впливу та зацікавленості цих осіб на початку впровадження гендерної бюджетної ініціативи дозволить не лише запобігти помилкам у виборі ініціативи гендерного бюджетування, але й сприятиме в процесі роботи запобіганню конфліктам між інтересами стейкхолдерів, визначенню ризиків, пов'язаних із кожним стейкхолдером, та форм їх участі у процесі бюджетування. З цією метою в ході проекту «Гендерне бюджетування на місцевому рівні» була зроблена спроба об'єднати метод аналізу стейкхолдерів із методом «4R» в єдину матрицю для аналізу.

Метод 4R може бути використаний як основа для аналізу та досліджень діяльності, для забезпечення огляду того, як заходи виконуються і фінансуються, а також як вони повинні бути змінені для зменшення гендерної нерівності. Застосування цього методу для оцінки окремих груп стейкхолдерів дозволяє не лише наочно оцінити наявні умови для впровадження ГБІ, але і спрогнозувати результати їх реалізації. В свою чергу все це дає змогу вже на початковому етапі реалізації ГБІ скласти план взаємодії з конкретними групами

Метод 4R є більш розширеною варіацією методу 3R, що був розроблений у Швеції в 1990 р. Гертрудою Острем і Союзом муніципалітетів Швеції в рамках проекту «JomStod». Метод використовується головним чином місцевою владою з метою вивчення та аналізу рівня впливу програм та рішень муніципальних органів на жінок і чоловіків. Цей метод передбачає збір кількісних даних та інформації, на підставі котрих потім проводиться якісний аналіз.

R1 - аналіз представництва чоловіків/жінок в різних структурах і на різних рівнях;

R2 - аналіз розподілу ресурсів між чоловіками і жінками;

R3 - реалії, аналіз умов, за яких розподіляються представництво і ресурси;

R4 - формулювання нових цілей і заходів та реалізація плану дій.

впливу, що в кінцевому підсумку сприятиме успішному просуванню гендерного бюджету (дивись матрицю оцінки стейкхолдерів за методом 4R).

Місцеві бюджети і гендерне бюджетування

Не дивлячись на усі переваги, які має гендерне бюджетування, ця технологія в Україні є не достатньо поширеною. Проект «Гендерне бюджетування на місцевому рівні» дав змогу випробувати різні підходи до впровадження ГБІ. Спільним для всіх бюджетних ініціатив був місцевий рівень їх реалізації, а отже, і спільне завдання – сприяти задоволенню життєво важливих потреб населення через надання якісніших послуг мешканцям громади.

Враховуючи те, що в даний час місцеві бюджети фінансують більшість освітніх і медичних послуг, соціальний захист населення, а кількість і якість соціальних послуг відрізняється в різних територіальних областях України через нерівні можливості їх бюджетів, основними сферами можли-

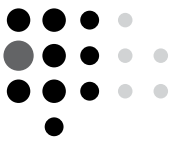


Табл. 1: Матриця оцінки стейкхолдерів за методом 4R в рамках ГБІ «Проблема йододефіциту (ЙДЗ) у вагітних жінок міста Луцька»

СТЕЙКХОЛДЕРИ/ ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ	РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ/ R1	РЕСУРСИ/ R2	РЕАЛІЇ/ R3	РЕАЛІЗАЦІЯ/ R4
Керівники органів місцевої влади/органів місцевого самоврядування (склад виконавчого комітету Луцької міської ради)	Ж – 8% Ч – 92%	Політичний вплив на прийняття рішень	Зацікавленість у прийнятті рішення	Реалізація прийнятого рішення
Посадові особи органів місцевого самоврядування міста Луцька	Ж – 28% Ч – 72%	Механізм реалізації політичного рішення	Зацікавленість у прийнятті рішення	Внесення змін до існуючих програм
Апарат управління охорони здоров'я Луцької міської ради	Ж – 77% Ч – 23%	Кадри, фахівці	Брак коштів	Реалізація прийнятого рішення
Фахівці галузі охорони здоров'я (жіночі консультації)	Ж – 95% Ч – 5%	Доступ і контакт з цільовою групою	Висока зацікавленість у прийнятті рішення	Експертна підтримка реалізації ініціативи Надання терапевтичної допомоги вагітним жінкам
Депутати міської ради	Ж – 14% Ч – 86%	Прийняття програми і бюджетне забезпечення	Низька обізнаність у проблемі	Інформаційна кампанія для депутатського корпусу
Члени постійної комісії з питань соціального захисту, охорони здоров'я, материнства та дитинства Луцької міської ради	Ж – 75% Ч – 25%	Розгляд і рекомендації проекту програми	Середня обізнаність у проблемі	Залучення до розробки проекту програми і формування плану дій по реалізації ініціативи
Лідери ГО м. Луцьк	Ж – 14% Ч – 86%	Активна життєва позиція	Низька обізнаність у проблемі	Інформаційна кампанія Залучення ГО до плану дій
Члени Громадської ради при Луцькому міському голові	Ж – 33% Ч – 67%	Інформування громади Вплив на владу і ЗМІ	Низька обізнаність у проблемі	Винесення питання щодо йододефіциту на засідання громадської ради і обговорення
ЗМІ	Ж – 60% Ч – 40%	Інформування громади. Формування громадської думки	Висока зацікавленість у новинній інформації та рекламі	Медіа-план Залучення медичних інституцій до співпраці
Цільова група (Вагітні жінки)	4 тисячі щорічно перебувають на обліку	Недостатнє фінансове забезпечення	Низька мотивація у подоланні йододефіциту через недостатню обізнаність у проблемі	Інформування про проблему Надання терапевтичної допомоги (отримання йодовмісних препаратів у медичних закладах)

вого застосування цієї управлінської технології є соціальні послуги, що фінансуються державним і місцевими бюджетами. Саме тут чи не найбільш чітко відображені гендерні потреби чоловіків і жінок, які досить часто є відмінними. Так, гендерний аналіз бюджету Херсонської області у частині видатків на охорону здоров'я виявив дисбаланс щодо фінансування обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» на користь жінок і дітей, в той час, як питання збереження чоловічого репродуктивного здоров'я у програмі до вирішення не ставляться. І це при тому, що в Україні за статистикою ВООЗ, питома вага чоловічого безпліддя зрівнялася з жіночим. На думку фахівців, така динаміка зростання чоловічого безпліддя викликана історичною зневагою до чоловічого здоров'я, коли на тлі відмінно налагодженої системи жіночих консультацій в країні майже відсутні фахівці у галузі андрології.

Такі приклади доводять наскільки важливим є впровадження гендерних підходів до формування програм та бюджетування, адже це дозволить не лише оцінити, як в реальності забезпечується рівність прав та можливостей чоловіків та жінок в конкретній сфері чи території, але й сприяти покращенню якості цих послуг для населення. Саме цей аспект чи не найкраще відповідає концепції гендерної рівності. Адже місцеві бюджети безпосередньо пов'язані з інтересами і потребами місцевих громад, і кожен громадянин (чоловік/жінка) має до нього пряме відношення як платник податків і споживач послуг, що фінансуються з бюджету. І тому місцеві бюджети не лише стикаються з гендерними проблемами, що існують в громаді, але і мають їх вирішувати. Як показали дослідження, що виконувались в ході проекту, усі громади (незалежно від кількості населення) мають спільні гендерні проблеми: більш низький рівень доходів жінок в порівнянні з чоловіками, як наслідок того, що жінки менше залучені до економічної активності і переважно зайняті в більш низькооплачуваних галузях економіки, ніж чоловіки; відмінність між різницею в очікуваній тривалості життя чоловіків і жінок (на користь жінок); наявність диспропорцій у професійній структурі зайнятості та інші.

Водночас, на місцевому рівні існує і ряд спільних

бюджетних проблем, які теж можна намагатись вирішувати через механізми гендерного бюджетування. Так, за підрахунками Асоціації Міст України недофінансування місцевих бюджетів у 2012 році за захищеними статтями становить майже 12 млрд. грн. (за матеріалами Національного прес-клубу «Проблеми місцевих бюджетів у 2012 році та пропозиції до бюджетної політики на 2013 рік» <http://www.auc.org.ua/node/3725>) Аналітики цієї організації нарахували близько 200 проблем територіальних громад, значна кількість яких пов'язана із недостанім фінансуванням місцевих бюджетів. Це, зокрема, зменшення витрат на утримання закладів культури, освіти, охорони здоров'я, відсутність необхідних коштів, що мали б бути спрямовані на фінансування загальнодержавних програм – підтримки соціально-економічного розвитку малих міст, соціального забезпечення та соціального захисту, низки програм в галузі ЖКГ; відсутність фінансування в повному обсязі соціальних пільг, наданих державою та інші¹¹. В цьому контексті проекти, які були реалізовані в пілотних територіях, були покликані шукати шляхи вирішення і цих проблем також. Адже одним із завдань гендерних бюджетних ініціатив є пошук шляхів для підвищення ефективності розподілу бюджетних асигнувань, а отже, вони мають бути спрямованими на отримання конкретних результатів, здатних забезпечити збалансований облік інтересів та потреб жінок і чоловіків. Такий підхід є певною мірою споріднений з методами бюджетування, орієнтованими на соціально значущий результат, які останніми роками широко застосовує багато країн. У кожній країні ці методи бюджетування можуть називатися по-різному. Наприклад, бюджетування, орієнтоване на результат (БОР), управління продуктивністю або ефективністю, програмно-цільовий метод (ПЦМ) тощо. Однак усі вони мають спільну мету, що полягає в досягненні конкретного, як правило, довгострокового результату, який максимально відповідає потребам суспільства¹².

11. Виступ Президента Асоціації міст України Дніпропетровського міського голови І.І.Куліченка на Конференції АМУ 1 грудня 2011 р. Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/news/vistup-prezidenta-asotsiatsii-mist-ukraini-dnipropetrovskogo-miskogo-golovi-iikulichenka>

12. Сучасні інструменти фінансового планування: Навчальний посібник / [Під заг. ред., І.Ф. Щербини]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2011 р. – С.6.

Вперше питання про зв'язок гендерного бюджетування і бюджетування, орієнтованого на результат, підняла Ронда Шарп у своїй роботі 2004 р. «Бюджетування в цілях рівності і справедливості». Вона підкреслила, що обидва підходи мають спільні риси: вони орієнтовані на результати, містять чітко визначені показники досягнення цих результатів та спрямовані на підвищення ефективності управління бюджетним процесом. На наш погляд ПЦМ, як модель формування бюджетів, найбільше сприяє можливості для впровадження гендерних підходів та врахування гендерних факторів. Так, наприклад, в Австрії та Кореї гендерне бюджетування було впроваджено паралельно в ході реформування бюджетної сфери цих країн.

В Україні, починаючи з 2002 року, формування Державного бюджету проводиться на основі ПЦМ. Щодо місцевих бюджетів, то запровадження ПЦМ визнано однією із стратегічних цілей держави, а території включаються поетапно. Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 02.08.2010 № 805 з 2014 року ПЦМ поширюється на усі місцеві бюджети.

Тож, зважаючи на об'єктивні фактори, вважаємо, що в даний час найбільш перспективним є застосування гендерного бюджетування в рамках муніципальних програм особливо в контексті ПЦМ складання бюджетів. Такий підхід дозволить досягти порівняно кращих результатів з планування і виконання бюджетів. З цієї точки зору цікавим є досвід впровадження ГБ м. Житомира та м. Комсомольськ (Полтавська обл.), які вже працюють з ПЦМ. Так, наприклад, гендерний бюджетний аналіз позашкільної освіти м. Житомир дозволив виявити реальну кількість дітей, охоплених послугами у цій сфері. Вона складає 86,6%, що майже на 50% більше, ніж вважалось раніше. Водночас цей аналіз виявив тенденцію щодо суттєвого зменшення кількості дівчат віком 14-18 років, які займаються у закладах позашкільної освіти, та дозволив припустити, що означену категорію не влаштовує наявний спектр послуг. Тому вивчення запитів школярів різного віку з урахуванням гендерного аспекту щодо послуг, які пропонує позашкільна освіта, стало першим кроком до трансформації

ПЦМ як інструмент вирішення гендерних та екологічних питань

...Програмно-цільовий метод (ПЦМ)...дозволяє реалізувати поставлені цілі та завдання в рамках визначеної державної та місцевої політики шляхом розробки окремих бюджетних програм, в тому числі програм, що враховують гендерні та екологічні аспекти. Для забезпечення ефективності здійснення видатків на реалізацію гендерного та екологічного компонентів, при плануванні та виконанні бюджету необхідно застосовувати результативні показники, що описують ефект від проведених заходів. Підвалини для запровадження таких показників в Україні вже створено. Так, за даними Державного комітету статистики України існує досить велика кількість показників, розподілених за статевою ознакою, за основними демографічними групами, які можна використовувати при плануванні та моніторингу державної стратегії з вирішення гендерних питань у різних сферах та у впровадженні підходів гендерного бюджетування¹³.

послуг закладів позашкільної освіти відповідно до потреб дітей і молоді та врахування гендерних аспектів при плануванні нової міської цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти.

Потенціал гендерного бюджетування достатньо великий. Аналізуючи світовий досвід впровадження ГБ та вітчизняні реалії, можна стверджувати, що в Україні вже створені передумови для запровадження гендерного бюджетування. Зокрема, на законодавчому рівні прийняті та діють нормативні акти, які визначають загальні засади гендерної політики і зазначають необхідність забезпечення прозорості та відкритості органів державного управління. Проведено значну роботу в напрямку впровадження гендерних підходів в управління та з питань гендерного бюджетування; починаючи з 2009 року ведення

13. Електронний бюлетень ІБСЕД №7 4/2009. «Зробимо світ кращим за допомогою ПЦМ: Бюджетні питання гендерної та екологічної політики держави». Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Other%20Publications/gender_buklet_ukr.pdf

ґендерної статистики стало обов'язковим для статистичних служб України відповідно до рекомендацій ООН та ґендерної бази європейської статистики. Також варто відмітити зростаючий інтерес до цієї технології на рівні держави з боку представників уряду, окремих міністерств та членів Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості».

Питання методології впровадження ГБІ на місцевому рівні

ґендерний аналіз бюджетної політики в останні роки активно розвивається ЮНІФЕМ, МОП, ПРООН, іншими міжнародними організаціями та інституціями. У світі існує достатньо методичних посібників, що розроблені знаними експертами з ґендерного бюджетування Деббі Бадлендер, Діана Ельсон, Гай Хьюїт, Шейла Квінн, Елізабет Клатцер, Ронда Шарп, та інші. Познайомитись із повним списком експертів та методичним рекомендаціями по впровадженню ГБІ можна на сторінці програми UN Women, що присвячена темі ґендерного бюджетування www.gender-budgets.org

Важливо відзначити, що не існує єдиного підходу або моделі ґендерного аналізу бюджету, оскільки у різних країнах ми маємо справу з різними учасниками (уряд, парламентарії чи неурядові організації), різними завданнями, стратегіями, культурними традиціями, різними рівнями виконавчої влади та різною політичною ситуацією. Тому ряд авторів в різних країнах розробили аналітичні інструменти, які можуть використовуватися в конкретних обставинах. Найбільшу популярність і визнання в світі отримали методичні розробки ґендерного аналізу бюджетної політики Програми розвитку ООН та Секретаріату Британської співдружності, які пропонують методику 5 етапів ґендерного аналізу бюджету, що розроблена Деббі Бадлендер.

Також існують й інші підходи до впровадження технології ґендерного бюджетування. Зокрема, слід відзначити методологію, запропоновану російською експерткою, доктором економічних наук, професором Інституту економіки Росій-

П'ять етапів ґендерного аналізу бюджету та бюджетних ініціатив

1 етап. Охарактеризувати наявну ситуацію, в якій перебувають жінки та чоловіки, хлопчики та дівчатка (за різними категоріями та групами, які мають стосунок до конкретної галузі чи певного сектору).

2 етап. З'ясувати, якою мірою політика, що реалізується, є ґендерно-чутливою; наприклад, якою мірою в цій політиці врахована наявна ситуація. (Частина бюджету «Заходи»)

3 етап. З'ясувати, наскільки достатнім є обсяг коштів, передбачених бюджетом на здійснення ґендерно чутливої політики. (Частина бюджету «Асигнування».)

4 етап. З'ясувати, наскільки здійснені видатки відповідають запланованим. (Частина бюджету «Дійсні видатки».)

5 етап. Проаналізувати зв'язок між здійснюваною політикою та здійсненими видатками, тобто того, наскільки органи влади просунулись у напрямку розвитку ґендерної рівності порівняно із запланованим рівнем. (Частина бюджету «Результативність»)¹⁴

ської академії наук Л.С. Ржаніциною. Ця методологія охоплює перелік показників, що допоможуть оцінити:

- прями соціальні показники, затверджені у зведеному бюджеті;
- програми державного бюджету;
- бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, що розподіляються на чоловіків жінок та дітей;
- видатки державних цільових позабюджетних фондів;

14. Гендерные бюджеты. Пособие для тренеров/Д. Бадлендер. – Братислава: Программа развития ООН, 2005. – С.20.

- показники рівня життя населення, що є ключовими для визначення положення жінок та дітей;
- гендерно-чутливі показники бюджетних видатків, що впливають на доходи населення;
- соціальні державні цільові програми (у т.ч. спрямовані на поліпшення життя жінок і дітей)¹⁵.

Саме на основі цього підходу Міжнародним центром перспективних досліджень було проведено гендерний аналіз державного бюджету України (дослідниця – к.н.держ.управ. О. Романюк). Крім того, в Україні протягом останніх десяти років сформувалась наукова база досліджень в цій тематиці, які розкривають потенціал і стратегічні методологічні підходи до впровадження гендерного бюджетування. Зокрема в колективній монографії «Гендерні стратегії сталого розвитку України» за редакцією Л.С. Лобанової (2004) зроблена спроба здійснити гендерну експертизу Бюджетного кодексу України, збалансованості участі чоловіків і жінок в процесі розробки державного і місцевого бюджетів і ступеню включення їх думки у формування бюджетів, політики державних витрат на програми підвищення ролі жінок в українському суспільстві та досягнення гендерної рівності, змісту доходної частини бюджету та позабюджетних фондів з метою оцінки «вартості» гендерної нерівності на ринку праці, змісту бюджету в галузевому розподілі бюджетних видатків щодо відображення в них цілей розвитку¹⁶. Далі на базі досліджень громадських організацій, що проводились протягом 2004-2010 рр, формуються практичні рекомендації до проведення гендерних аналізів бюджетів. Так, Світлана Гаращенко в статті «Гендерний бюджетний аналіз як метод ефективного управління органів місцевого самоврядування на прикладі аналізу бюджету міс-

та Кіровоград»¹⁷ зробила спробу узагальнити існуючий досвід та запропонувала структуру теоретико-методологічної основи проведення гендерного бюджетного аналізу. Таким чином, дані зусилля та досвід гендерного аналізу бюджетів Херсонської, Полтавської, Черкаської, Чернівецької, Хмельницької, областей, м. Кіровоград, Луцьк, Житомир, Комсомольськ, Чугуїв та ін., який проводився ініціативними групами, дозволив напрацювати в Україні власні підходи до розробки і впровадження цієї методології.

За визначенням українських дослідників, головний методологічний постулат: гендерний бюджет не є строго формалізованою у фінансових показниках замкнутою системою. Він становить собою рухому сукупність різних інструментів, механізмів, процесів і інститутів, об'єднаних однією метою – зробити принцип гендерної рівності одним з обов'язкових в національній політиці. У методологію системи включаються області застосування, характер обґрунтування, правове та організаційне оформлення тощо¹⁸.

Вибір методу та інструментів аналізу залежить від багатьох факторів. Однак у кожному разі в основі ГБІ буде лежати гендерний аналіз, за допомогою якого можна оцінити, якою мірою гендерний чинник врахований в тих або інших бюджетах і програмах.

Працюючи в обраному напрямку, ми переконалися, що особливість технології гендерного бюджетування полягає у поєднанні двох основних інструментів – гендерного та бюджетного аналізу. Саме тому ми вважаємо, що найбільш точним перекладом терміну *gender budget analysis* з точки зору його практичного застосування є гендерний бюджетний аналіз (ГБА).

Таким чином, в основі гендерного бюджетування завжди буде гендерний бюджетний аналіз,

15. Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень. Підготовлено в рамках проекту «Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу», що здійснюється у партнерстві з Conference Board of Canada за фінансової підтримки Канадської агенції міжнародного розвитку (CIDA). Керівник проекту : Ольга Романюк, к. н. держ. упр. – К., 2009. – С.69.

16. Гендерні стратегії сталого розвитку України/За науковою редакцією Л.С.Лобанової. - К.:Фенікс, 2004 – С.165.

17. С. Гаращенко «Гендерний бюджетний аналіз як метод ефективного управління органів місцевого самоврядування на прикладі аналізу бюджету міста Кіровоград» Гендерні підходи у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування». Матеріали міжн. Наук.-практ. Конф. (1 червня 2012 р., м. Луцьк)/За наук. Ред.: Т.М. Литвиненко, В.Я. Малиноського, О.Б. Ярош. –Луцьк: 2012. – С.133.

18. Гендерні стратегії сталого розвитку України/За науковою редакцією Л.С.Лобанової. - К.:Фенікс, 2004 – С.190.

Гендерний аналіз - це системний засіб для вивчення соціально-економічних відмінностей між жінками та чоловіками. В ході такого аналізу досліджуються характерні для жінок та чоловіків конкретні види діяльності, умови існування, потреби, їх доступ до ресурсів і контроль над ресурсами, а також доступ до переваг розвитку і до процесів ухвалення рішень. Гендерний аналіз припускає вивчення всіх цих взаємозв'язків та інших чинників у ширшому соціальному, економічному, політичному і екологічному контексті.

Зміст бюджетного аналізу полягає у комплексному та взаємопов'язаному дослідженні бюджетного процесу і явищ економічної системи, діяльності суб'єктів господарювання та бюджетних установ, визначенні на цій основі причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій з метою обґрунтування та оцінки ефективності управлінських рішень.

Метою бюджетного аналізу є:

- оцінка кінцевих результатів виконання бюджету та створення інформаційної бази для обґрунтування планових показників, які враховуються при формуванні бюджету, а також під час здійснення бюджетної політики на наступний бюджетний період;
- виявлення факторів та причин, що здійснюють негативний вплив на виконання планових показників бюджету;
- виявлення резервів збільшення доходів Державного бюджету України;
- визначення економічної та соціальної ефективності здійснення бюджетних видатків;
- удосконалення бюджетного процесу та міжбюджетних відносин¹⁹.

що є одним з видів аналізу політики, і однією з цілей більшості гендерних бюджетних ініціатив. Загалом це означає, аналіз того, наскільки справедливо в них розподілені державні витрати відповідно до потреб жінок та чоловіків, а, отже, наскільки вони сприяють гендерній рівності.

У своїй роботі, спрямованій на впровадження ГБ в Україні на рівні місцевих бюджетів, проектна команда спиралась на досвід різних країн. Однак, враховуючи, що більшість дослідників зазначає те, що методологія гендерного бюджетування завжди буде залежати від передумов, які наявні в конкретній країні, команда намагалась адаптувати вже апробовані методики до українських умов. Зокрема аналітична основа досліджень, які були проведені в рамках проекту, засновувалась на німецьких підходах до гендерного бюджетування та методології, що запропонована ірландською дослідницею Шейлою Квінн у посібнику для Ради Європи «Практичне застосування гендерного бюджетування»²⁰. В загальному підході впровадження гендерного бюджетування вона визначає кілька етапів.

Перший етап - аналіз з гендерної точки зору. Цей етап передбачає проведення гендерного аналізу на різних рівнях, що дозволяє на початку виявити різний вплив бюджетів на кінцевих споживачів бюджетних програм. Більш глибокий аналіз допомагає визначити, наскільки бюджет дозволив задовольнити їх потреби. Далі дослідники визначають складності і бар'єри, з якими стикається цільова група в доступі до послуг. Головним є визначення того, яким чином реалізація бюджету дозволила зменшити/посилити гендерну нерівність (або ніяким чином не вплинула на існуючу ситуацію).

Другий етап - перерозподіл статей витрат з метою усунення нерівності.

Цей етап впроваджується, якщо аналіз виявляє, що бюджетні ресурси розподілені з порушенням принципів гендерної рівності, чи те, що витрати не відповідають національній стратегії досяг-

19. Літош.А.Б., Забаштанський М.М., Зеленський С.М. «Бюджетний аналіз у системі бюджетного планування». Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». Збірник. - Чернігів: ЧДТУ, 2011 - № 3(52) - Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2011_52/40.htm

20. Sheila Quinn, Gender budgeting: practical implementation. Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG%282008%2915_en.pdf

нення гендерної рівності. Тоді є потреба внести зміни в бюджет.

Третій етап - включення гендерних підходів в усі бюджетні процеси.

Це процес інтеграції гендерного підходу як категорії аналізу при підготовці та виконанні бюджету дотримувались цієї логіки процесу і наш досвід підтвердив ефективність такого підходу. Однак кожен з цих етапів передбачає втілення багатьох різноманітних інструментів, вибір яких потребує наявності практичного досвіду такої роботи. Оскільки більшість членів проектної команди не мали такого досвіду, було вирішено дотримуватись австрійського підходу «7 кроків гендерного бюджетування»²¹. Сама методика остаточно сформувалась у процесі впровадження пілотного проекту²² щодо розробки політики впровадження гендерного бюджетування в регіоні Південний Тіроль і була запропонована як керівництво для впровадження гендерного бюджетування в Австрії. Цей підхід включає 4 фази і 7 кроків гендерного аналізу бюджету.

Ретельне вивчення досвіду різних країн у впровадженні гендерного бюджетування та практична робота в Україні на рівні окремих секторів дає можливість узагальнити підходи до проведення гендерного бюджетного аналізу на місцевому рівні. В принципі, в ГБА використовуються наступні відомі методи та інструменти аналізу: аналітичний, експертний, нормативний, прогнозний, порівняльний, програмний, соціологічний та ін. Саме їх і використовували робочі групи, що працювали над місцевими гендерними бюджетними ініціативами. Загальна схема роботи гендерного бюджетного аналізу в рамках місцевих проектів виглядає наступним чином.

Перший крок – вибір сфери для аналізу чи втручання, а також визначення цільових груп

та оцінка їх потреб в рамках дослідження.

Другий крок – проведення аналізу вихідної ситуації:

- оцінка наявних/відсутніх послуг у сфері (з огляду на потреби цільових груп);
- оцінка можливостей для прийняття рішень (гендерний аналіз кадрового складу ОБВ та ОМС, що відносяться до сфери дослідження);
- визначення можливостей для реалізації проекту (програмний аналіз);
- інші організаційні та кадрові передумови реалізації (наприклад, опис документів, що підлягають аналізу).

Третій крок – визначення проблеми, формулювання гіпотези.

Четвертий крок – мета і задачі аналізу (загальна мета, яка сприяє досягненню гендерної рівності в обраній галузі та специфічних цілей в рамках секторного аналізу).

П'ятий крок – розробка критеріїв/показників оцінки для аналізу.

Шостий крок – проведення фактичного аналізу (структурного аналізу).

Робота на цьому етапі передбачає проведення гендерного аналізу обраної сфери/послуг та бюджетного аналізу у цій галузі і стосується:

- гендерного секторного аналізу з розбивкою за статтю: як засоби/фінанси розподілені між чоловіками і жінками;
- оцінки структури та обсягу наданих послуг з урахуванням потреб чоловіків і жінок;
- аналізу фінансових ресурсів, що використовуються, та витрат на персонал;
- моніторингу непрямих ефектів витрат або послуг та непрямого впливу державних витрат.

21. Підхід описано дослідницями Luise Gubitzer, Elisabeth Klatzer, Michaela Neumayr у посібнику «Gender Budgeting - Anleitung und Beispiele zur Umsetzung in öffentlichen Institutionen».

22. GenderBudgeting – Pilotprojekt zur Entwicklung einer geschlechterbezogenen Haushaltspolitik der Södtiroler Landesregierung“ (Bozen, 2008).

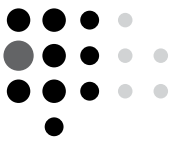


Табл. 2: Сім кроків гендерного бюджетування

4 Фази	7 кроків
Підготовка	Вибір сектора для аналізу гендерного аспекту бюджету
	Оцінка передумов та вихідної ситуації в секторі
	Оцінка запропонованих послуг
Аналіз	Гендерний аналіз у сфері споживання послуг Оцінка прямих і непрямих ефектів послуг, а також оцінка у сфері доходів і зайнятості
Реалізація	Розробка показників для досягнення цілей гендерної рівності
	Розробка і реалізація заходів із включення гендерних аспектів у бюджет
Контроль	Контроль, оцінка, документація

Сьомий крок – формування висновків і рекомендацій щодо перерозподілу / дофінансування/ фінансування та структурні зміни.

Робота над узагальненням досвіду проектів триває. Деякі регіони працюють над наступними етапами гендерного бюджетування – лобювання та втілення в життя рекомендацій, що були напрацьовані в ході проведення гендерного бюджетного аналізу. Крім того, в ході реалізації проекту група дослідників мала змогу познайомитись також з практикою впровадження гендерного бюджетування в Берліні, де в основі роботи лежить продукт-орієнтований підхід, який дозволяє визначити чіткі критерії вартості та якості послуг. На наш погляд, такий підхід чи не найбільше відповідає концепції ПЦМ бюджетування та розкриває потенціал для інтеграції гендерних аспектів в бюджетний процес. Тож, подальша робота проекту ставить нові виклики і завдання. Вважаємо, що отриманий в ході проекту досвід буде оцінений і покладений в основу вітчизняного підходу до гендерного бюджетування, який враховуватиме українські умови та реалії, а також дозволить досягти вагомих результатів на користь різних гендерно-вікових груп, як на місцевому, так і на національному рівні.

Практичні приклади впровадження ГБІ в Україні

Приклади впровадження ГБІ, що наведені у цьому розділі, є результатом проведення гендерних бюджетних аналізів в рамках проекту «Гендерне бюджетування на місцевому рівні». Дані кейси не містять повного спектру розрахунків, висновків та рекомендацій, що були розроблені в рамках аналізів. У скороченій формі вони дають уявлення про можливості, які надає застосування ГБІ в різних сферах.

Проблема йододефіциту (ЙДЗ) у вагітних жінок міста Луцька

“Кожна матір має право на адекватне йодне надходження, щоб забезпечити своїй ще не народженій дитині реалізацію її розумового потенціалу”

Всесвітній саміт ООН
із захисту прав дитини, 1990

«Для України залишається актуальним вирішення проблеми йодного дефіциту, – твердить

В.І. Паньків, д.м.н., професор, завідувач відділу профілактики ендокринних захворювань Українського науково-практичного центру ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин МОЗ України, – оскільки не існує територій, на яких населення не зазнавало б ризику розвитку йододефіцитних захворювань (ЙДЗ)». Така ситуація свідчить про необхідність щоденного додаткового вживання йоду, оскільки його вміст у продуктах харчування і воді не забезпечує потреб організму.

Йододифіцит призводить до підвищеної захворюваності зобом, серцевих порушень і високої дитячої смертності. Недостача йоду в раціоні майбутньої матері стає причиною мертвородження, викиднів, народження дітей з ознаками спастичного паралічу та кретинізму, нейросенсорною глухотою, недостатньою масою, порушеннями функцій мозку, що зумовлює затримку фізичного та психічного розвитку у дитячому та підлітковому віці. Тим не менш, світова практика свідчить, що наслідки йододефіциту піддаються корекції, а в разі вчасної профілактики можна зовсім уникнути проблеми. За період з 1991 року поширеність патології щитовидної залози серед жінок зросла майже вдвічі. Ця тенденція зберігається, як наслідок відсутності своєчасної профілактики існуючого на території нашої держави йодного дефіциту, що підтверджується дослідженнями Інституту ендокринології та обміну речовин ім. В.П.Комісаренка АМН України.

Міністерство охорони здоров'я прорахувало економічний ефект профілактики йододефіциту. Інвестування в програму попередження йодного дефіциту і ліквідація даної проблеми дасть можливість повернути в бюджет країни до 80% коштів, потенційно загублених у результаті зниженої продуктивності. Для України це становитиме 35 млн. дол. США. У 2000 році Україна приєдналася до рішення ВООЗ подолати йододефіцит, але державна програма профілактики ЙДЗ відсутня.

За даними Держкомстатистики України 10% новонароджених щорічно з'являються на світ від йододефіцитних матерів, отже 30 тисяч дітей народжуються зі зниженим інтелектом²³. Експерти ЮНІСЕФ програми подолання йододефіциту в Україні О. Ковжун та І. Матасар доводять: «Якщо ми не запровадимо державну програму в Україні, то приблизно через 10 років в Україні буде близько шести тисяч осіб з діагнозом кретинізм, 13 тисяч дітей з важкими враженнями психіки, а це становитиме проблему не тільки для матерів, а й для суспільства. Це буде 320 тисяч дітей із зниженим інтелектом, що спровокує необхідність фінансування значної кількості шкіл для дітей з розумовою відсталістю. Саме цікаве в тому, що якщо ми вкладемо гривню в проблему профілактики йододефіциту, то 19-63 гривні отримаємо прибутку з часом».

Волинська область і місто Луцьк є зоною високого ризику ендемії зобу через дефіцит йоду в біосфері. Провівши аналіз ситуації, робоча група м. Луцька зробила висновок про необхідність пошуку шляхів фінансового вирішення проблеми йододефіциту вагітних жінок як найбільшої групи ризику.

Робоча група проаналізувала існуючу нормативно-правову базу та аналітично-експертні дослідження проблеми йододефіциту в м. Луцьку, а також здійснила аналіз міського бюджету сфери охорони здоров'я з метою пошуку можливих шляхів фінансування профілактики йододефіциту.

У місті Луцьку працюють такі програми, що фінансуються з місцевого бюджету:

- міська програма поліпшення репродуктивного здоров'я населення міста на період до 2015 року (рішення сесії міської ради від 16.04.2008 року № 26/3), планові обсяги фінансування - 942,00 тис. грн.;
- міська цільова програма боротьби з онколого-

23. Паньків В.І. Шляхи профілактики йодного дефіциту у вагітних// Медичний журнал.-2008.-№2.

Клінічні випадки, надані лікарем-ендокринологом комунального закладу «Луцька міська поліклініка»:

Приклад 1 (м. Луцьк): Діана З., 2010 р. н.
Діагноз: вроджений гіпотиреоз (понижена функція щитовидної залози), патологія нервової системи, ураження центральної нервової системи, парез м'якого піднебіння, дисгенезія щитовидної залози. Мати фізично здорова. Єдина проблема здоров'я матері – дифузний зоб. Пологи неускладнені. Медичний висновок: йодна недостатність у матері.

Приклад 2 (м. Луцьк): Каріна Ж., 2003 р. н.
Встановлений діагноз: вроджений гіпотиреоз (понижена функція щитовидної залози), затримка статокінетичного розвитку. Каріна в один рік не ходила, не тримала голову, не говорила, зуби відсутні. Постійно спостерігається у ендокринолога. Потребує замісної гормонотерапії. Навчається у реабілітаційному центрі. Мати фізично здорова. Єдина проблема здоров'я матері – дифузійний зоб. Пологи неускладнені. Медичний висновок: йодна недостатність у матері.

гічними захворюваннями на 2008 – 2016 роки (рішення сесії міської ради від 05.03.2008 року № 24/78) - 859,00 тис. грн.;

- цільова програма імунопрофілактики та захисту населення м. Луцька від інфекційних хвороб на 2011 – 2015 роки (рішення сесії міської ради від 29.06.2011 року № 11/103) - 150,00 тис. грн.

Жодна із програм не передбачає профілактику йододефіциту серед населення. Усі програми недофінансовані.

В Україні до цього часу не затверджено механізми застосування методів йодної профілактики як на державному, так і на регіональних рівнях. Значною мірою це пов'язано з нерозумінням населенням всієї серйозності медико-соціальних наслідків некорегованого йодного дефіциту. Як свідчить статистика, українці не мають уявлення про небезпеку йододефіциту

для їхнього організму. В одному із найбільш ендемічних районів України, Путивльському (Чернівецька область) – медики, обстежуючи школярів і їхніх батьків, паралельно проводили опитування. За результатами цього опитування, вчені дійшли висновку, що там, де середня і важка ступінь йододефіциту сягає 75% мешканців, початкова обізнаність громадян у цьому питанні становить 5%, і лише 1% опитаних оголосили про намір вживати йодовану сіль у щоденному раціоні харчування. Про інші профілактичні методи вони не знають.

Таким чином, проблема дефіциту йоду стосується майже усіх без винятку груп населення міста. Тому на часі прийняття цільової програми профілактики йододефіциту. Основна увага має приділятися просвітницько-інформаційній діяльності, оскільки нормалізація рівня йоду в організмі залежить від системності та тривалості споживання цього мікроелементу у відповідних дозах. Станом на 01.01.2011 року в місті Луцьку проживало 40 676 дітей та підлітків (від 0 до 17 років). За 2011 рік у місті Луцьку серед дітей та підлітків зареєстровано 4 525 випадків захворювань щитовидної залози (ЩЗ) - 11,12%. Одним із найефективніших шляхів зниження цих показників та попередження захворювань, викликаних йододефіцитом, є профілактика, наприклад, використання йодованої солі під час приготування їжі в дитячих закладах.

Особливою групою ризику є вагітні жінки, оскільки йодне недостатність організму матері безпосередньо впливає на стан здоров'я майбутньої дитини. Тому робоча група виступила з ініціативою щодо внесення розділу «Профілактика йододефіциту у вагітних жінок міста Луцька» у діючу Програму поліпшення репродуктивного здоров'я населення міста на період до 2015 року.

Складові профілактики передбачають терапевтичний і просвітницько-інформаційний напрям.

Груповою терапевтичною профілактикою будуть в прийомі йодовмісних лікарських

препаратів групами особливого ризику йододефі-цитозалежності, а саме вагітними жінками, які перебувають на обліку у Луцьку в середньому на облік стають 4 тисячі вагітних на рік. Існує кілька препаратів, котрі можна використати з метою профілактики йододефіциту; орієнтовна середня ціна 1 упак (50 шт.) – 7 грн. Для однієї вагітної вистачає 2 упаковки. Отже, витрати на терапевтичну профілактику в рамках програми складатимуть 56 000 грн. на рік.

Крім того, необхідно передбачити фінансування просвітницько-інформаційної роботи з населенням, що має включати:

- проведення просвітницьких заходів щодо профілактики йододефіциту і його наслідків для різних груп населення. Орієнтовні витрати - 5 000 грн.;
- розробку і впровадження соціальної реклами щодо профілактики йододефіциту і його наслідків. Орієнтовні витрати - 8 000 грн.

Таким чином, загальна сума видатків, спрямованих на подолання проблеми йододефіциту у вагітних жінок міста Луцька складатиме 69 000 грн.

Рекомендації:

Робоча група проекту вважає, що підхід до вирішення проблеми йододефіциту в м. Луцьк має бути системним із залученням органів влади, громадських організацій, експертів, представників бізнесу та ЗМІ.

Робоча група рекомендує:

- внести зміни в діючу Програму репродуктивного здоров'я населення на період до 2015 року щодо проведення терапевтичних та просвітницьких заходів для вагітних жінок міста Луцька;
- розробити проект Програми подолання йододефіциту населення міста Луцька;

- вивчити питання про залучення додаткових коштів на заходи програми за рахунок позабюджетних коштів;

- залучити гендерних експертів до розробки місцевих програм та стратегій.

Робоча група: Кошель Ф., начальник Управління охорони здоров'я Луцької міської ради, Затірка Т., лікар-ендокринолог комунального закладу "Луцька міська дитяча лікарня", Глухманюк В., завідувач інформаційно-аналітичним відділом при управлінні охорони здоров'я Луцької міської ради, Жолоб Н., лікар-терапевт, директор ГО "Допоможемо собі", секретар Громадської ради при Луцькому міському голові, Ніколаєнко С., міський педіатр Управління охорони здоров'я Луцької міської ради, Рябушенко Н., викладач Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського МАУП, Хомулко Н., головний бухгалтер Управління охорони здоров'я Луцької міської ради, керівник робочої групи - Ярош О., директор ВОГО "Гендерний центр", доцент Східноєвропейського університету імені Лесі Українки.

Репродуктивне здоров'я населення Херсонщини – жіноче питання?

Людина, її життя та здоров'я є найвищими соціальними цінностями держави. Статистичні дані свідчать, що Україна перебуває у стані глибокої демографічної кризи, яка характеризується

В Україні чоловіків на 8% менше, ніж жінок. Вони живуть на 12-13 років менше, аніж жінки. Щороку 80 тисяч чоловіків йдуть з життя у працездатному та репродуктивному віці, через поширеність таких негативних явищ, як тютюнопаління та вживання алкоголю, наркоманії, високий рівень суїциду, злочинність і т.д. Понад 30% подружніх пар мають проблеми з народженням дітей саме з причини низького рівня репродуктивного здоров'я чоловіків²⁴.

24. Круглий стіл на тему: «Становище чоловіків в Україні», проведеного 19.02.2009 р. – К.: «К І С», 2009 – 64с.

старінням населення та зменшенням середньої тривалості життя. Ситуація в Херсонській області, як і в Україні, є досить складною. Для області характерним залишається природне (-5,9%) та механічне (-2,7%) зменшення населення. В області немає районів або міст, де б спостерігався природний приріст населення. Загальний коефіцієнт народжуваності на 1 тисячу населення складає – 11,1%. Загалом рівень народжуваності в області знаходиться в межах від 9,2% (Верхньорогачицький район) до 13,0% (Чаплинський район), рівень смертності відповідно від 14,9% (м. Херсон) до 21,2% (Верхньорогачицький район)²⁵. Особливе занепокоєння викликає стан репродуктивного здоров'я не тільки жінок, а й чоловіків. Однак, безкоштовна державна допомога надається лише у випадку жіночого безпліддя, тоді як в Україні за статистикою ВООЗ кількість чоловіків, що зіткнулися з проблемою безпліддя значно зростає.

Ініціативною групою проведено гендерний аналіз бюджетів Херсонської області на 2011, 2012 роки у частині видатків на охорону здоров'я (зокрема, на реалізацію обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року»).

В результаті проведеного гендерного аналізу експертною групою зроблені наступні висновки:

- протягом останніх років обсяги бюджетного фінансування на охорону здоров'я збільшуються. Однак, незважаючи на зростання фінансового ресурсу на охорону здоров'я, витрати складають в цілому лише 52% від мінімальної потреби лікувально-профілактичних закладів області, що істотно впливає на якість і доступність медичної допомоги. Так, планові витрати на 1 мешканця у 2005 р. склали 218,0 грн., у 2010 – 697,49 грн., 2011 - 721,37 грн.;
- видатки управління охорони здоров'я ХОДА в бюджеті області на 2012 передбачені в основному на утримання закладів охорони здоров'я, придбання медичного обладнання, медикаментів та витратних матеріалів;

Рис.2. Спрямування фінансових ресурсів обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» на різні цільові групи (тис.грн.)



■ обласна програма «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» (затверджена рішенням сесії обласної ради V скликання від 21 жовтня 2010 року № 1456) у переліку державних та обласних програм, які фінансуватимуться за рахунок коштів обласного бюджету у 2012 році, нажалю, відсутня. Загалом, у 2011 році зазначену програму профінансовано у обсязі 954,21 тис.грн. (включно кошти державного та місцевих бюджетів, позабюджетні кошти);

■ в обласній програмі «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» цільові групи чітко не визначені. І хоча у завданнях програми зроблено акцент на «збереженні репродуктивного здоров'я населення», переважна кількість заходів і послуг спрямовані на жінок та дітей. Фінансування заходів, направлених на покращення репродуктивного здоров'я чоловіків, не передбачено;

■ питання репродуктивного здоров'я чоловіків Херсонської області є малодослідженим і потребує більшого вивчення.

На основі отриманих результатів гендерного аналізу бюджетів Херсонської області 2011, 2012 років у частині видатків на охорону здоров'я (зокрема, на реалізацію обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року») експерти рекомендували обласній державній адміністрації здійснити наступні заходи:

25. Статистичний бюлетень "Економічне і соціальне становище Херсонської області" – Х.:Головне управління статистики, 2011, - С.71

- забезпечити фінансування обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» відповідно до затверджених планових показників;

- прийняти зміни до обласної програми «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» з метою внесення заходів, спрямованих на формування та збереження репродуктивного здоров'я чоловіків; інформаційно-просвітницької роботи з юнаками та чоловіками із використанням технологій змін ризикованої поведінки по відношенню до власного здоров'я та життя; розвиток андрологічної служби у Херсонській області;

- провести спеціальні дослідження репродуктивного здоров'я чоловіків Херсонської області;

- з метою визначення конкретних цільових груп програми та їх гендерного складу у звітність за обласною програмою «Репродуктивне здоров'я нації до 2015 року» увести гендерний розподіл в цільових групах;

- розширювати форми участі громадськості у формуванні обласного бюджету, як, наприклад, дорадчі круглі столи, публічні слухання, відкриті слухання в комісіях обласної ради, створення гендерних експертних груп.

Робоча група: Наталія Марченко та Світлана Смолієнко – представниці обласного управління охорони ХОДА, Ольга Жукова та Олена Микитась, представниці громадськості.

Гендерне бюджетування як інструмент вдосконалення роботи лікарів загальної практики сімейної медицини, що працюють на умовах договору

Серед головних пріоритетів бюджетної політики МОЗ України на 2013 рік – фінансування розвитку первинної медичної допомоги. У м. Комсомольську (Полтавська область), вперше в Україні, з 1998 року впроваджена групова модель роботи лікарів загальної практики – сімейних лікарів, які мають ліцензію МОЗ України і працюють на

умовах договору з Головним закладом первинної медико-санітарної допомоги (далі – ПМСД).

Існуюча модель групової практики сімейних лікарів, які мають ліцензію МОЗ України і уклали угоду з поліклінікою «МЦ ПМСД», показала переваги над чинною державною системою надання первинної медико-санітарної допомоги. Зокрема, за останні 7 років у м. Комсомольську індекс здоров'я дітей першого року життя, що обслуговуються лікарями групової практики сімейної медицини, виріс на 30%; смертність пацієнтів даних лікарів нижча на 18%, госпіталізація нижча на

Модель групової практики - це група сімейних лікарів, які мають ліцензію МОЗ України на надання первинної медико-санітарної допомоги, орендують офісні приміщення та укладають угоди на надання ПМСД з поліклінікою «МЦ ПМСД». Замовником медичних послуг є міська влада (через управління охорони здоров'я міської ради), виконавцем виступає поліклініка «Медичний центр ПМСД», яка укладає угоди на надання первинної медико-санітарної допомоги на засадах загальної практики/сімейної медицини з лікарями, що мають ліцензію МОЗ України на приватну медичну практику.

У 2012 р. 69,8% населення м. Комсомольськ охоплено ПМСД на засадах сімейної медицини. Тобто, 38 106 городян розподілено між 7 дільницями, на яких працюють сімейні лікарі. Оплата медичних послуг лікарів ЗПСМ здійснюється за рахунок бюджетних коштів, виділених поліклініці «МЦ ПМСД». Дохід лікарів залежить від якості надання первинної медико-санітарної допомоги, виявлених дефектів у роботі (згідно з актом виконаних робіт та дефектним актом), оплати праці найманих помічників (молодшого медичного та обслуговуючого персоналу), витрат на сплату комунальних послуг.

Дохід молодшого медичного персоналу встановлюється щомісяця лікарем (фізичною особою) в залежності від навантаження та якості наданих послуг.

40% порівняно з показниками лікарів поліклініки «Медичний центр ПМСД».

Зрозуміло, що питання якості послуг напряму залежить від навантаження медичних працівників. Дослідження соціально-економічного розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини в Комсомольську, проведене у 2012 році старшим науковим співробітником відділу соціальної інфраструктури інституту демографії і соціальних досліджень ім. М. Птухи О. Корнійчуком, виявило потребу у впровадженні чіткого диференційованого підходу до бюджетування лікарів з урахуванням гендерно-вікової структури населення, закріпленого за дільницями.

Австралійські дослідження показали, що консультація сімейного лікаря займає більше часу в наступних випадках:

- коли лікар жіночої статі,
- лікар старше 65 років,
- пацієнт похилого віку,
- пацієнт відноситься до вищого соціально-економічного класу,
- пацієнт жіночої статі.

Гендерний аналіз, який провела робоча група проекту, продемонстрував нерівномірність

На одного лікаря загальної практики в Австралії доводиться від 850 осіб, в Іспанії – 975 осіб, в Швеції - до 2430 осіб.

Кількість робочих годин на тиждень у лікаря загальної практики коливається від 25 годин у Франції, і до 57 — в Японії.

Кількість консультацій за одну годину прийому найвищий в Японії, де цей показник складає 5,7, тоді як у Швеції — 2,5 консультації/год.

гендерно-вікового складу населення, закріпленого за дільницями. Так, розподіл населення, коливається від 1500 до 2500 осіб на дільницю; жінок, закріплених за дільницями, на 7% більше, ніж чоловіків. Крім того, відповідно до статистичної звітності (Ф. №071/1 МОЗ України), кількість звернень жінок до сімейних лікарів на 14% більша порівняно з кількістю звернень чоловіків.

В Україні діють ще радянські нормативи амбулаторного прийому: 12 хвилин на прийом одного пацієнта для дільничного лікаря-терапевта та 15 хвилин – для лікаря-спеціаліста. Вони не враховують гендерних та вікових потреб пацієнтів. Крім того, значне навантаження на лікаря (30 і більше хворих протягом дня) знижує якість наданих послуг. В країнах, які піклуються про здоров'я громадян, законом встановлені обмеження кількості пацієнтів, яку лікар має право прийняти протягом робочого дня (або обмежується максимальна кількість осіб, з якими лікар має право заключити контракт на тривале медичне обслуговування). Саме тому актуальними питаннями, що досліджувались в ході аналізу були гендерні аспекти організації роботи сімейних лікарів. Аналіз довів, що сьогодні необхідні зміни в процедурі укладення договорів між Головним закладом ПМСД та приватними лікарями, потрібен більш ефективний механізм фінансового стимулювання роботи лікарів та молодшого медичного і обслуговуючого персоналу відповідно до гендерно-вікової структури окремої дільниці.

Загальна сума бюджетних коштів, витрачених на модель ПМСД у 2011 році в м. Комсомольську складає 924,5 тис. грн. З них 831,4 тис. грн. - кошти, виділені на всі дільниці для оплати наданої первинної медико-санітарної допомоги. Дана сума розподіляється по дільницях в залежності від кількості прикріплених пацієнтів і не враховує гендерної складової.

З метою підвищення якості послуг ПМСД, що надаються населенню сімейними лікарями, робоча група проекту напрацювала рекомендації щодо покращення роботи моделі групової практики сімейної медицини:

- формувати рівні за чисельністю територіальні дільниці (2500 осіб);

- за рахунок бюджетних коштів здійснювати справедливую оплату якісних медичних послуг, наданих сімейними лікарями групової практики, з урахуванням статево – вікового складу населення територіальних дільниць (над даним завданням працює економічна група);

- застосувати уніфіковану електронну індикаторну картку якості, що забезпечить дотримання протоколів і стандартів ведення пацієнта та стимулюватиме підвищення якості надання медичної допомоги.

Обов'язковими, на наш погляд, повинні стати:

- дотримання штатного розпису на дільниці;
- укладання угоди на надання первинної медико-санітарної допомоги між пацієнтом та сімейним лікарем;
- перехід на електронний варіант ведення медичної документації, який сприятиме вивільненню часу лікаря для проведення якісного огляду, що в кінцевому результаті покращить якість надання ПМСД;
- запровадження індикаторної карти якості праці лікаря загальної практики/сімейного лікаря як інструменту для кращого задоволення реальних потреб пацієнтів (з урахуванням гендерного фактору);
- забезпечення на державному рівні гарантованого соціального пакету для лікаря та медперсоналу, обрахування стажу, який би дорівнював стажу спеціалістів у закладах комунальної власності.

Такі заходи сприятимуть більш ефективному використанню бюджетних коштів, створенню механізмів фінансового заохочення роботи сімейних лікарів та подальшому підвищенню якості наданих ними медичних послуг.

Робоча група: Карпець Н.Р. – радник міського

голови, депутат міської ради, член комітету АМУ з питань гендерної рівності; Ковпак Ю.В. – начальник управління охорони здоров'я міської ради; Баландіна В.І. – начальник міського фінансового управління виконкому міської ради; Дудник В.О. – голова громадської організації «АСІМЕД», начальник аналітичного відділу УОЗ міської ради; Клімова І.М. – спеціаліст першої категорії аналітичного відділу УОЗ міської ради; Вовк Г.І. – начальник планово – економічного відділу поліклініки «МЦ ПМСД»; Журба В.В. – головний спеціаліст відділу бухгалтерського обліку та програмного забезпечення МФУ виконкому.

Гендерні аспекти функціонування та фінансування системи позашкільної освіти м. Житомира

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, вона спрямована на розвиток здібностей, талантів дітей, задоволення їх духовних потреб у професійному визначенні, отже є потужним і ефективним джерелом як професійного, так і особистісного зростання. Необхідною є оптимізація діяльності позашкільних навчальних закладів шляхом запровадження сучасних технологій організації навчально-виховного процесу, науково-методичного забезпечення, поліпшення роботи з педагогічними кадрами, вивчення попиту та пропозиції послуг, що надаються закладами позашкільної освіти з урахуванням гендерної складової, відповідного

Рис. 3. Структура охоплення дітей позашкільною освітою закладами різного рівня підпорядкування

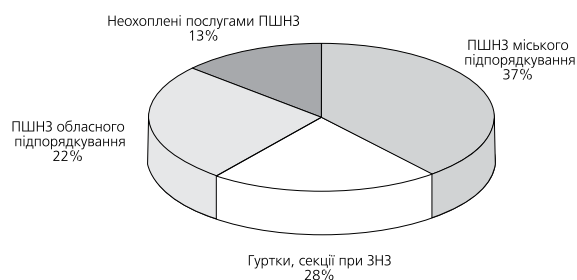
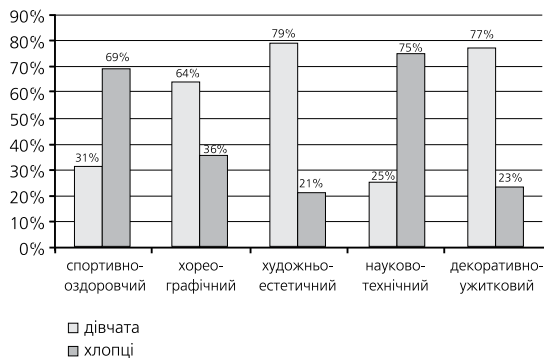


Рис 4. Розподіл користувачів послуг закладів ПШО за напрямками



фінансування, яке б не лише забезпечувало діяльність закладів позашкільної освіти, а й сприяло їх розвитку.

У м. Житомирі склалася мережа із 13 закладів позашкільної освіти, підпорядкованих управлінням Житомирської міської ради. Шість із них перебувають у підпорядкуванні управління освіти. Управління у справах сім'ї, молоді та спорту має в підпорядкуванні один заклад – це Міський культурно-спортивний центр, до складу якого входять 17 підліткових клубів за місцем проживання. П'ять музичних шкіл та одна художня школа підпорядковані управлінню культури.

Позашкільна освіта повинна максимально враховувати потреби та запити дітей різного віку та статі, оскільки її отримання є добровільною справою. В такому контексті проведення гендерного аналізу бюджету є ефективним інструментом охоплення широкого кола питань, створення рівних можливостей для користувачів послуг в означеній сфері, забезпечення сталого розвитку галузі.

З цієї метою було здійснено дослідження стану функціонування та фінансування системи позашкільної освіти м. Житомира щодо забезпечення рівних можливостей одержання послуг дівчатами і хлопцями.

За даними управління освіти Житомирської міської ради, станом на початок 2011–2012 н.р.

Рис.5. Співставлення часток користувачів послуг та фінансування закладів позашкільної освіти, підпорядкованих управлінням міської ради



кількість дітей шкільного віку, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах м. Житомира, становила 25 807 осіб. Із них 12 847 (49,8%) – дівчата, 12 960 (50,2%) – хлопці. Аналіз показав, що загалом заклади позашкільної освіти як міського, так і обласного підпорядкування надають послуги 86,6% дітей шкільного віку м. Житомира (з них 51,0% – дівчата, 49,0% – хлопці). 13,4% дітей не користуються послугами позашкільної освіти. Також аналіз виявив тенденцію щодо суттєвого зменшення кількості підлітків, які займаються у закладах позашкільної освіти. Так, у віковій категорії 14-18 років кількість дівчат зменшується майже у чотири рази, а кількість хлопців – трохи менше, ніж у три рази.

Найбільша різниця на рівні представництва хлопців простежується за художньо-естетичним та декоративно-ужитковим напрямками. Диспропорції на рівні представництва дівчат наявні в межах науково-технічного та спортивно-оздоровчого напрямів. Розподіл учасників та учасниць у межах напрямів носить стереотипний характер, що, на нашу думку, є результатом засвоєних традиційних ролей. Наслідки дисбалансу в аналізованій сфері можна простежити на прикладі виступів хореографічних ансамблів, коли більшість постановок відбувається виключно за участі дівчат.

Аналіз бюджету показав, що частка видатків на позашкільну освіту становить 4% від загальної суми видатків. Виходячи із загальної кількості дітей, які займаються у закладах позашкільної

Привертає увагу той факт, що з числа учнів загальноосвітніх навчальних закладів міста Житомира, які знаходяться на обліку у відділі кримінальної міліції у справах дітей міста Житомира, станом на 01.04.2012 року 58% проживають на території тих районів міста, де немає закладів позашкільної освіти.

освіти Житомирської міської ради різного підпорядкування, на заняття дівчат витрачається 61% коштів міського бюджету, на заняття хлопців – 39% відповідно. Водночас на заняття хлопців витрачається більше коштів обласного бюджету, оскільки серед осіб, які займаються в закладах обласного підпорядкування, розташованих в обласному центрі, 59% хлопців і 41% дівчат. Але в рамках даного дослідження не аналізувалися кошти обласного бюджету, отже, це питання потребує додаткового вивчення.

Співставлення часток користувачів послуг та фінансування закладів позашкільної освіти, підпорядкованих управлінням міської ради дозволяє зробити висновок про їх суттєві відмінності, що пояснюється специфікою побудови навчального процесу в цих закладах.

Середня вартість навчання однієї дитини у закладах позашкільної освіти, на рік складає:

- в закладах управління культури – 8128 грн.;
- у закладах управління освіти – 1990 грн.;
- у закладах управління у справах сім'ї, молоді та спорту – 724 грн.

Для порівняння: витрати на одного неповнолітнього, який перебуває у приймальнику-розподільнику протягом місяця, становлять 900 грн.

Рекомендації:

- провести дослідження запитів дітей щодо послуг, які надаються закладами позашкільної освіти, насамперед у категорії віком від 14 до

18 років, оскільки в ній спостерігається найбільший відтік, особливо дівчат;

- у наступній міській соціальній програмі розвитку позашкільної освіти доцільно об'єднати діяльність усіх закладів позашкільної освіти, підпорядкованих різним управлінням міської ради, як-от: управління освіти, сім'ї, молоді та спорту, управління культури, що сприятиме цілісному баченню зайнятості дітей, їх інтересів, уподобань, дасть змогу застосувати комплексний підхід до розвитку системи позашкільної освіти міста, усуне дублювання та підвищить ефективність використання бюджетних коштів;

- модернізувати послуги закладів позашкільної освіти відповідно до потреб хлопців та дівчат різних вікових категорій;

- розширити мережу підліткових клубів за місцем проживання, оскільки це найбільш мобільна форма, здатна до швидкої трансформації відповідно до потреб дітей і молоді щодо послуг закладів позашкільної освіти, а забезпечення їх діяльності потребує відносно невеликих затрат.

На вивчення потреб учнівської молоді щодо послуг закладів позашкільної освіти необхідно на рік близько 5000 грн., що складає 0,037% від коштів, що виділяються на заклади позашкільної освіти на рік (взято до уваги лише загальні видатки на заклади, підпорядковані управлінням освіти і сім'ї, молоді та спорту).

Очікувані результати (середньострокові та довгострокові) від впровадження гендерної бюджетної ініціативи:

- збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів;
- збільшення кількості дітей, охоплених організованими формами дозвілля;
- підвищення якості послуг шляхом впровадження гендерного підходу;

- зниження рівня підліткової злочинності;
- ефективне використання бюджетних коштів.

Робоча група: Євченко С.В. – координатор роботи групи, експерт з гендерного бюджетування; Остапчук О.Л. – експерт з гендерного бюджетування, директор Центру гендерної освіти Житомирського державного університету ім. І.Франка, кандидат педагогічних наук; Кошевич Р.Л. – заступник начальника управління освіти міської ради; Сікайло Л.М. – заступник начальника управління у справах сім'ї, молоді та спорту міської ради.

Фінансування шкіл естетичного виховання м. Чугуєва Харківської області: гендерний вимір бюджетної політики

Сучасні стандарти якісної європейської освіти передбачають наявність серед обов'язкових (а не варіативних, як в Україні) предметів естетичного спрямування. Так, музика розглядається як ефективний інструмент для розвитку покращення пам'яті, мовних здібностей, логічного мислення. Тому звичайною практикою у європейських школах є навчання усіх дітей грі на музичному інструменті. Слід також зазначити, що сьогодні посилюється диференціація художніх потреб і смаків молоді під впливом урізноманітнення поля художнього життя. Творча самореалізація підлітків потребує сучасного художнього контексту, естетичних послуг – нових за змістом та формою.

За статистичними даними в м. Чугуєві проживає – 3 360 дітей віком від 6 до 17 років і серед них 1 768 хлопчиків і 1 592 дівчаток. Освітніми послугами шкіл естетичного виховання м. Чугуєва охоплено 10,21% дітей, у тому числі: 5,57% у музичній школі, 4,64% – у художній (статистичні дані відділу культури і туризму виконавчого комітету Чугуївської міської ради за 2011-2012 навчальний рік). Гендерною домінантою у діяльності цих закладів є «дівчинка 9-12 років». Таким чином, існує гендерна нерівність при використанні коштів на фінансування шкіл естетичного виховання м. Чугуєва через більшу залученість дівчат, ніж хлопців до навчання у зазначених школах.

Актуальним стає питання більш справедливого (гендерно-симетричного) розподілу бюджетних коштів. У зв'язку з цим в м. Чугуїв було проведено гендерний бюджетний аналіз, спрямований на дослідження видатків міського бюджету на забезпечення естетичного розвитку дітей шкільного віку м. Чугуєва Харківської області.

В результаті аналізу робочою групою було зроблено наступні висновки:

- педагогічний склад шкіл естетичного виховання на 90% складається із жінок, які надають освітні послуги, що орієнтовані більше на інтереси дівчат;
- послуги, в яких зацікавлені переважно хлопці (гра на барабанах, саксофоні, бас-гітарі тощо) недостатньо представлені, або відсутні;

Табл. 3: Фінансування шкіл естетичного виховання м. Чугуїв

ЗАКЛАД	ОБСЯГ ФІНАНСУВАННЯ (2011, ГРН.)	КІЛЬКІСТЬ УЧНІВ			СЕРЕДНЯ ВАРТІСТЬ НАВЧАННЯ (2011)		
		Всього	Хлопців	Дівчат	1 учня на рік (грн.)	Хлопців (грн.)	Дівчат (грн.)
Дитяча музична школа	890 786	187	60	127	4 763,56	290 960	604 972
Дитяча художня школа ім. І.Ю. Рєпіна	227 919	156	42	114	1461,02	61 363	166 556

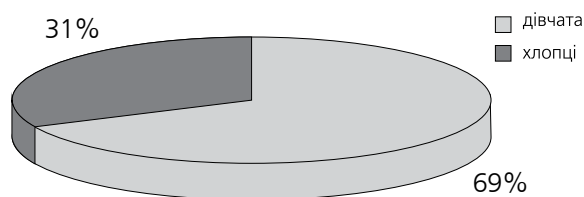
- серед технологій естетичного виховання відсутні якісні послуги як для дівчат, так і для хлопців старшого віку (14-17 років).

Враховуючи, що фінансування естетичного виховання дітей здійснюється із розрахунку на одну дитину, фактичне розподілення державних коштів відбувається без врахування гендерного чинника.

Гендерна бюджетна ініціатива щодо вирівнювання гендерної асиметрії в подальшому має бути спрямована на створення умов для навчання хлопців у закладах естетичного виховання. Однак, це має бути зроблено не за рахунок зменшення можливостей дівчат, а через розробку програм, що цікавлять хлопців та залучення додаткового фінансування на ці потреби. Фінансову підтримку шкіл естетичного виховання для реалізації гендерної ініціативи пропонується передбачити у місцевому бюджеті у розмірі 522 484,22 грн. Ці кошти можна залучити через Міську комплексну програму розвитку культури м. Чугуєва на 2013-2017 роки в частині: «сприяння утвердженню гендерної рівності для музичного й художнього розвитку осіб, які бажають здобути позашкільну освіту».

Крім того, доречною є оптимізація існуючого бюджетного фінансування шкіл естетичного виховання у напрямку пропорційного розподілу коштів для дівчат різного віку. На теперішній час сталою є тенденція, що більшість учнів переривають навчання у 12-13 років. Цей факт свідчить про недостатній рівень врахування потреб хлоп-

Рис. 6. Гендерний розподіл фінансування естетичного виховання дітей м.Чугуєва



чиків і дівчаток при плануванні послуг для дітей підлітків, а значить використання бюджетних коштів має низький «коефіцієнт корисної дії».

Фінансову підтримку шкіл естетичного виховання для реалізації гендерної ініціативи пропонується передбачити у місцевому бюджеті у розмірі 522 484,22 грн. Ці кошти можна залучити через Міську комплексну програму розвитку культури м. Чугуєва на 2013-2017 роки в частині: «сприяння утвердженню гендерної рівності для музичного й художнього розвитку осіб, які бажають здобути позашкільну освіту».

Рекомендації:

- запланувати та виконати «Гендерний аудит культурних потреб дітей та молоді м. Чугуєва» в рамках існуючої Міської комплексної програми розвитку культури м. Чугуєва на 2009-2012 роки;
- за результатами «Гендерного аудиту» провести реструктуризацію системи освітніх послуг для забезпечення мистецьких потреб усіх статево-вікових груп дітей шкільного віку;
- для забезпечення належної якості та обсягів відповідних послуг слід розробити та впровадити форми звітності з гендерними індикаторами, а саме: статево-віковий розподіл учнів школи; кількість учнів (дівчат і хлопчиків), які отримують повну спеціалізовану освіту; кількість талановитих учнів (дівчат і хлопчиків), які беруть участь у міжнародних, всеукраїнських, регіональних творчих конкурсах.

У впровадженні принципів гендерного бюджетування при фінансуванні шкіл естетичного виховання м. Чугуєва слід використовувати ресурси цільових програм Культурного розвитку, Позашкільної освіти шляхом посилення горизонтальних комунікацій між їх виконавцями – відділами освіти, культури і туризму, у справах сім'ї та молоді.

Робоча група: Резанова В.В., начальник відділу у справах сім'ї та молоді виконавчого комітету

Чугуївської міської ради; Фесенко Т.Г., к.т.н., доцент кафедри управління проектами в міському господарстві і будівництві Харківської національної академії міського господарства; Бібік Н.В., к.ekon.наук, начальник міжнародного відділу Харківської національної академії міського господарства; Лановенко О.В., бухгалтер централізованої бухгалтерії відділу культури і туризму виконавчого комітету Чугуївської міської ради.

Гендерний аналіз Програми соціально-економічного та культурного розвитку м. Городка Хмельницької області на 2012 (Розділ III. Фізкультура і спорт)

«Яким чином ми можемо використовувати величезний потенціал жінок у справі підвищення рівня економічного та суспільного життя? Щоб зрівняти правила гри, необхідно заохочувати їх участь у спорті та освіті, висувати ініціативи щодо посилення присутності жінок на вищих керівних посадах і в радах директорів компаній, а також допомагати їм відкривати і розвивати свій бізнес»

Із виступу Бет Брук, віце-президента «Ернст енд Янг» з питань суспільної політики, під час Олімпійських ігор в Лондоні

Сучасний жіночий спорт розвивається бурхливо і стрімко. В олімпійській програмі залишилося лише чотири види спорту, не освоєних жінками-спортсменками. На Олімпійських іграх 2012 р. взято новий рубіж у забезпеченні гендерної рівності: всі 205 країн-учасниць включили принаймні одну жінку до своїх спортивних делегацій. У дні Олімпіади було представлено нову експертну доповідь ООН, автори якої визначили ряд проблем і питань, включаючи порівняльний аналіз різних аспектів гендерної рівності в Олімпійських іграх і в спорті загалом, а також ролі жінок в бізнесі та економіці. Вони додають, що «участь жінок і дівчаток в спорті ставить під сумнів безліч гендерних стереотипів і дискримінації і, таким чином, може стати засобом для просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і дівчаток», що їх залучення

в спортивне життя може допомогти суспільству почати «сприймати жінок як лідерів та осіб, що ухвалюють рішення особливо в сферах, де традиційно домінують чоловіки».

Заняття фізичною культурою та спортом для жінок є одним з основних і ефективних шляхів зміцнення здоров'я, досягнення фізичної досконалості, підготовки до материнства та запорукою високопродуктивної праці. Більшість жінок оцінюють спортивну діяльність як важливий елемент стилю життя, необхідний для самореалізації. Загальні основи спортивного тренування єдині для чоловіків і для жінок. Однак, деякі фактори, наприклад соціально-психологічні, а також особливості організму жінок вносять певну обумовленість в їх тренування. Тому дуже важливо при підготовці програм спрямованих на розвиток фізичної культури та спорту враховувати не лише вікові особливості, а і гендерні, як запоруку забезпечення передумов для створення рівних можливостей для доступу до занять спортом та справедливого розподілу державних коштів на цю сферу життєдіяльності суспільства.

Робоча група проекту поставила завдання проаналізувати справедливість розподілу коштів місцевого бюджету в рамках розвитку фізичної культури та спорту з метою забезпечення рівних можливостей молоді віком від 14 до 35 років, що проживають в м. Городок Хмельницької області. Було проведено аналіз Програми соціально-економічного та культурного розвитку на 2012 рік м. Городка (Розділ III Фізкультура і спорт). Так, було проаналізовано зміст запланованих в програмі спортивно-оздоровчих заходів, розрахованих на молодь; розподіл коштів на спортивно-оздоровчі заходи з огляду на гендерний компонент; можливості участі дівчат і молодих жінок м. Городка долучитися до заходів Програми, а також відвідувати спортивні секції та клуби.

Зібрані дані дали можливість виявити наступну ситуацію:

- відсоток витрат від загального бюджету Програми на розділ III «Фізкультура і спорт» склав 0,53%;

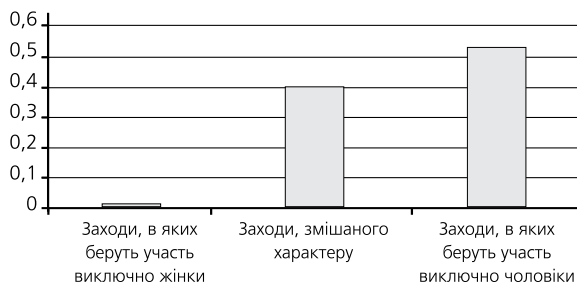
«Ті, хто займався спортом в старших класах, зазвичай мають більше переваг і на ринку праці. Згідно з комплексним дослідженням, проведеним головним економістом Міністерства праці США Бетсі Стівенсон, 14% жінок, які займалися спортом в підлітковому віці, отримують більш високі зарплати в порівнянні зі своїми однолітками, а після того, як кількість дівчаток, які займаються спортом в США, збільшилася на 10%, шанси жінок на працевлаштування зросли в цілому на 1,9%».

Із доповіді ООН «Успішні люди: визнання ролі жінок в стимулюванні ділового та економічного розвитку».

- 56% від загальної суми видатків на розділ – це видатки на проведення заходів, в яких беруть участь майже виключно чоловіки. У свою чергу, 44% - сума розрахована для проведення змішаних заходів, таких як “Тато, мама і я – спортивна сім’я”, “Веселі старті”, “Олімпійський день бігу” та інші. Заходи спрямовані виключно на жінок та молодих дівчат взагалі відсутні.

Одночасно з гендерним аналізом спортивних заходів, що фінансуються з місцевого бюджету, аналізувались напрямки роботи секцій спортивних закладів та установ, що знаходяться на території міста. Так, наприклад, в спортивному клубі «Епіцентр» працюють такі секції: бокс,

Рис. 7. Розподіл коштів на проведення фізкультурно-оздоровчих заходів в рамках Програми соціально-економічного та культурного розвитку на 2012 рік м. Городка (Розділ III Фізкультура і спорт)



важка атлетика, пауерліфтинг, вільна боротьба. Як бачимо, вони здебільшого розраховані на хлопців та чоловіків. Відсутні в місті і тренерки-жінки.

Все вищевикладене дає підстави стверджувати, що в місті не ведеться робота, спрямована на мотивацію, заохочення та створення можливостей займатись фізкультурою та спортом для дівчат і молодих жінок, хоча потреба в цьому є. Так, опитування молодих жінок, проведене в рамках гендерного аналізу показало, що переважна більшість респондентів охоче відвідували б такі секції, як аеробіка, спортивна гімнастика, теніс, міні-футбол та інші види спорту в разі наявності відповідних умов та фахового тренера.

Рекомендації:

- провести опитування учениць старших класів Городоцьких ЗОШ з метою визначення потреб дівчат щодо занять фізичною культурою та спортом в позаурочний час;
- залучити до роботи в спортивних секціях жінок-тренерок;
- врахувати гендерний компонент при розробці проекту спортивного комплексу, будівництво якого заплановано на 2013 рік;
- при розробці місцевої Програми з фізичної культури та спорту на 2013 рік та розподілі коштів на цю програму, врахувати інтереси та потреби всіх мешканців міста.

Робоча група: Баєва Тетяна - Голова ХОГО ПЦ “Гендерна рада”; Максимова Оксана - журналістка ТРПЦ; Пукліч Олег - Секретар Городоцької міської ради; Пославська Неля - Голова ГРГО “Перлина”.

Основні уроки розробки ГБІ

Практичне застосування гендерного бюджетування піднімає низку питань, які є дуже актуальними для подальшої роботи за цією технологією.

єю. Насамперед це стосується рівня компетенції та підготовки осіб, що займаються гендерним бюджетуванням. Часто виникає питання: «Хто має займатись ГБ – гендерні експерти, чи економісти?» На нашу думку, кращим підходом є створення команди фахівців, до якої увійдуть і гендерні експерти, і економісти, і, обов'язково, спеціалісти тієї галузі, що аналізується. Однак, незаперечним є наявність відповідних гендерних компетенцій у всіх членів команди. Загалом нарощування потенціалу є необхідною умовою для успішної реалізації гендерної проблематики в якості наскрізного питання на всіх рівнях і етапах гендерного бюджетування. Це означає, що для досягнення запланованих результатів потрібні не лише теоретичні знання з гендерних питань, але насамперед набуття членами команди практичного досвіду проведення гендерних аналізів у різних секторах. В цьому контексті особливу роль має створення експертної спільноти практиків з гендерного аналізу та бюджетування.

Що стосується гендерного аналізу, то досвід показав – до нього доводиться звертатись неодноразово. Та найбільш ефективним є його застосування на стадії розробки політики. Такий підхід є своєрідною «точкою входу» і має базуватись на розумінні взаємозв'язку між політикою і фактичним розподілом державних коштів. Відповідно, це потребує більших знань, а отже і більш широкого кола залучених фахівців. В той же час необхідно пам'ятати, що збільшення числа членів робочої групи може призвести до певних складнощів в узгодженні спільних підходів, а отже, потребуватиме і більше часу для роботи.

В основу ГБА має бути покладений правозахисний підхід і конкретні потреби чоловіків і жінок. Актуальною також залишається потреба зберегти акцент на розширенні прав та участі жінок задля досягнення головної мети - гендерної рівності. Водночас, іноді видається, що гендерний бюджет працює на користь лише жінок. До певної міри це дійсно так. Адже найбільш вразливими групами населення у світі є саме жінки. Крім того, у сучасному гендерному бюджеті серед категорії витрат окремо зазначається витрати на жінок. Однак, у полі зору тих, хто пра-

цює над впровадженням гендерних бюджетних ініціатив, має бути реальна ситуація стосовно і жінок, і чоловіків. Як наслідок ключовим є питання: «Як гендерний підхід змінює бюджет і чи такі зміни є справедливими?». Воно виникає у фахівців фінансової сфери, які часто вважають, що оскільки розрахунок бюджету залежить від кількості населення, то це і є запорукою рівності. Складність виникає у зв'язку з відсутністю розуміння соціального та економічного характеру гендерних відмінностей у практичних потребах чоловіків і жінок, а також того, як ці потреби відображаються в бюджетах. По суті мова йде про сприйняття бюджету як «гендерно-нейтрального», що на практиці часто означає, що ми маємо справу з «гендерно-сліпим» бюджетом, який іноді таким чином навіть закріплює певні дискримінаційні практики.

Крім того, дуже важливим є питання застосування гендерних індикаторів, які будуть використані під час роботи. Вони мають узгоджуватись (бути наближеними) зі статистичними показниками, що нині існують в Україні. Однак, не дивлячись на те, що за висновками експертів більшість гендерних індикаторів мають відповідне відображення в національній статистиці, на практиці часто ці показники не відображені в реальних документах, що підлягають аналізу. Так, наприклад, використовуючи гендерні індикатори при проведенні аналізу у сфері малого підприємництва можна визначити, які суми єдиного податку сплачують жінки і чоловіки, що зареєстровані як фізичні особи-підприємці; як впливають види діяльності, що обрали ФОП-чоловіки/жінки на розмір ставок єдиного податку та, в кінцевому підсумку, на розмір їх доходів. Та на жаль, гендерний підхід ще мало інтегрований в цю сферу діяльності. І це викликає певні труднощі, пов'язані із застосуванням ГБІ в цій галузі. Крім того, відсутність таких індикаторів заважає повноцінному застосуванню гендерного бюджетування на рівні бюджету загалом, оскільки не дозволяє оцінити внесок чоловіків/жінок в доходну частину території. Отже, враховуючи те, що жінки і чоловіки, зайняті у сфері підприємництва, є платниками податків і зборів, а відтак напряму впливають на формування доходної частини бюджету, питання гендерної

рівності набувають першочергового значення в соціально-економічному процесі.

Пропонуємо ознайомитись з гендерними індикаторами, що можуть бути застосовані в соціально-економічній сфері, які були розроблені Н. Батраковою в ході реалізації проекту ГБІ Чернівецької області, і можуть бути взяті за основу при роботі з питаннями соціально-економічного блоку.

Гендерні індикатори соціально-економічного блоку

- Кількість суб'єктів підприємницької діяльності – жінок і чоловіків, внесених до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців (ЄДР).
- Кількість жінок і чоловіків, в статусі керівника підприємства (малого, середнього, великого).
- Види діяльності, які декларують ФОП - жінки і чоловіки.
- Вікова структура фізичних осіб - підприємців – жінок і чоловіків.
- Кількість підприємців – жінок і чоловіків, які використовують працю найманих працівників.
- Кількість найманих працівників – жінок і чоловіків.
- Кількість зареєстрованих платників податків, за статтю. Із них:

На загальній системі оподаткування – __.

На спрощеній системі, всього __, в т.ч. по категоріям:

1 категорія: ж _____ ч _____.

2 категорія: ж _____ ч _____.

3 категорія: ж _____ ч _____.

- Співвідношення кількості зареєстрованих

суб'єктів підприємницької діяльності до кількості зареєстрованих платників податків.

- Суми податків, які сплачують фізичні особи-підприємці, жінки і чоловіки.
- Кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що припинили свою діяльність (з них жін./чол.).
- Програми розвитку підприємництва, які реалізуються в місті, районі, області.
- Кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали кошти в межах програми розвитку підприємництва, на погашення відсотків за кредитами (з них жін./чол.).
- Кількість підприємців пенсіонерів – жінок і чоловіків, із них: за віком, за вислугою років, інвалідів тощо.
- Кількість осіб - жінок і чоловіків, що перебувають на обліку в центрах зайнятості.
- Кількість осіб, що перебували на обліку в центрі зайнятості, одержувачів одноразової допомоги на започаткування власної справи (з них жін./чол.).
- Кількість незайнятих осіб, що перебувають на обліку в центрі зайнятості і отримують допомогу по безробіттю (з них жін./чол.).
- Середній розмір допомоги по безробіттю, яку отримують жінки і чоловіки.
- Вакансії в центрах зайнятості, які пропонуються жінкам і чоловікам.
- Середній розмір одноразової допомоги, яку отримують жінки і чоловіки на започаткування власної справи.
- Кількість жінок і чоловіків, які є засновниками підприємств різної форми власності.

Висновки:

Гендерне бюджетування – це ефективний механізм інституалізації гендерного аспекту, привернення уваги до проблем гендерної нерівності, сприяння зміні законів і політик з метою повнішого відображення в них існуючих гендерних проблем. Це корисний механізм просвіти, а також важливий крок у виявленні і подоланні гендерного дисбалансу та активізації і зміцненні позицій громадянського суспільства. Таким чином, гендерне бюджетування є не лише інструментом для виконання міжнародних і національних зобов'язань з прав людини, але воно може діяти у напрямі консолідації ефективності громадської політики та економічного зростання шляхом скорочення нерівності в розподілі громадських ресурсів.

В ході проекту були визначені наступні рекомендації для впровадження гендерного бюджетування:

- фахівці на усіх етапах ГБ мають орієнтуватися на цілі гендерної рівності та в ході дослідження необхідно звертатись до причин, які призводять до нерівності. Основні зусилля слід спрямовувати на подолання тих чинників, що спричиняють чи посилюють такі нерівності;
- в процесі реалізації ГБ необхідно враховувати наслідки, які матиме для жінок та чоловіків здійснення будь-якого заходу, включаючи впровадження законодавства, стратегічної політики і програм в усі сфери і на всіх рівнях²⁶;
- участь громадян є обов'язковою умовою для просування гендерного бюджетування. Водночас необхідно напрацювати механізми, що зможуть забезпечити підтримку такої участі. Слід надати громадськості необхідні знання та інструменти, що дозволяють їй брати участь в обговоренні і розробці бюджетів. Таку роботу можна проводити на одному або декількох рівнях: національному, регіональному і місцевому;
- рівна участь жінок і чоловіків на всіх етапах

гендерного бюджетування є запорукою успіху ГБ. Повинні бути встановлені конкретні заходи і стратегії для досягнення гендерного балансу на всіх рівнях.

- підтримка гендерної рівності на рівні держслужбовців є надзвичайно важливим фактором для поліпшення ефективності політики. Враховуючи те, що у структурі державних організацій відповідальність за оперативний процес лежить на державних службовцях різних рівнів, необхідно приділяти якомога більше уваги різноманітним формам підвищення їх гендерної компетентності;
- знання адміністративної системи – запорука успішності просування ГБ. Сюди відносяться також знання аспектів політичного процесу – діючих осіб, розмежування їхніх функцій, тощо, а також розуміння положень гендерної експертизи;
- мова документів повинна бути гендерно-чутливою, що має виключне значення для підвищення ефективності ГБ. Так само, зміст має бути доступним для всіх зацікавлених сторін. Водночас жодна група осіб не повинна надаватися дискримінації.

26. Основні стратегії та методології гендерного інтегрування стр.39

Поради щодо того, як відбирати основні документи для вивчення

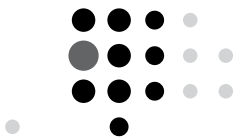
- Виберіть документи, що є найбільш значущими для роботи організації/підрозділу та мають безпосереднє відношення до цієї роботи.
- Вивчіть також документи, що не стосуються конкретно гендерної рівності та комплексного гендерного підходу, тому що вони можуть дати найкориснішу інформацію про способи, в які гендерні питання інтегровані в роботу в цілому; документи, які стосуються гендеру тільки опосередковано чи мінімально, або в яких гендерне питання взагалі відсутнє, повинні більше сказати про те, де саме потрібні зміни.
- Гендерна чутливість документів – ще один важливий аспект для вивчення. Вона визначається не тільки інформацією, що міститься в документах, а й також їхнім підходом, стилем і тоном.
- Перевірте, чи передають зображення, фотографії та малюнки ідеї, що сприяють гендерній рівності, або ж увічнюють стереотипні ролі, показуючи, приміром, чоловіків при владі або жінок як доглядальниць.
- Чи є мова, що застосовується, гендерно-чутливою або гендерно-сліпою? Наприклад, чи використовується замість терміну «сестринський персонал» термін «молодший медичний персонал» або замість терміну «головуючий» термін «голова»?
- Чи розбиті дані та інформація за статтю?

За матеріалами навчального посібника «Комплексний гендерний підхід у державній службі зайнятості України»²⁷.

27. Комплексний гендерний підхід у державній службі зайнятості України: навчальний посібник / Валлі Корбанезе; Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. - Київ: МБП, 2011

Список використаних джерел

- Гендерні стратегії сталого розвитку України/ За науковою редакцією Л.С.Лобанової .- Київ: Фенікс. 2004.
- Гендерные бюджеты: Стратегии, концепции и опыт. Материалы международной конференции «Гендерные бюджеты и совершенствование экономического и финансового управления». Брюссель, 16–18 октября 2001.
- Разработка гендерной статистики: практическое пособие. Женева: ООН, 2010.
- Бадлендер, Д. (2005): Гендерные бюджеты. Пособие для тренеров. Братислава: Программа развития ООН.
- Валлі Корбанезе (2011): Комплексний гендерний підхід у державній службі зайнятості України: навчальний посібник / Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП.
- Карбовська Н., Литвинова Т., Магдюк Л (2010): Інструменти інтегрування концепції гендерної рівності в роботі органів місцевої влади. Київ.
- Карбовська Н., Литвинова Т., Мельник Т., Сулова О (2008): Основні стратегії та методології гендерного інтегрування. Керівництво з використання методології. Київ.
- Літош А.Б., Забаштанський М.М., Зеленський С.М (2011): Бюджетний аналіз у системі бюджетного планування/ Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». Збірник. - Чернігів: ЧДТУ. - № 3(52).
- Мельник Т.М. (2010): Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. Київ: Стилос.
- Романюк, Ольга, к. н. держ. упр (2009): Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень. Підготовлено в рамках проекту «Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу», що здійснюється у партнерстві з Conference Board of Canada за фінансової підтримки Канадської агенції міжнародного розвитку (CIDA). Київ.
- Gender Budgeting: Neue Perspektiven for die Gleichstellungspolitik/ (Hrsg.) Berlin: Friedrich Ebert Stiftung, 2007.
- Gender Mainstreaming in Charlottenburg-Wilmersdorf eine Dokumentation in vier Teilen. Berlin, 2005.
- Gender-responsive budget analysis in the Canton of Basel-Stadt. Switzerland, 2008.
- Birgit Buchinger, Ulrike Gschwandtner, Nicole Schaffer, Birgit Woitech, Christine Mayrhuber (2008): GENDER BUDGET ANALYSE. GBA-Leitfaden for bewirtschaftende Stellen der Landesverwaltung Oberosterreich. Linz.
- Christine Mayrhuber, Michaela Neumayr, Margit Schratzenstaller, Birgit Buchinger, Ulrike Gschwandtner (2006): Gender-Budget-Analyse for Oberosterreich. Wien.
- Evaluation Report UNIFEM'S work on Gender-Responsive Budgeting (2009) New York, 2010.
- Forber, Christine Friedrich (2007): Gender Budgeting in der Borgergesellschaft. Berlin: Ebert Stiftung Borgergesellschaft 26.
- Frey, Regina (2012): Gender budgeting. Im ESF –. Qualitative analyse. Unter Mitarbeit von Benno Savioli und Talke Florcken. Berlin, Juni 2012.
- Nadja Bergmann, Luise Gubitzer, Elisabeth Klatzer, Eva Klawatsch-Treitl, Michaela Neumayr (2004): Gender Budgeting - Handbuch zur Umsetzung geschlechtergerechter Budgetgestaltung. Wien.
- Sheila Quinn (2008): Gender budgeting - practical implementation. Handbook. Publisher: Council of Europe.





Автори

Тетяна Іваніна – експертка з ґендерного бюджетування

Олена Давліканова – координаторка проектів ФФЕ

Оксана Ярош – директор ВОГО “Ґендерний центр”

Наталія Рябушенко – викладачка Волинського інституту імені В’ячеслава Липинського МАУП

Ольга Жукова – експертка з ґендерних питань

Олена Микитась – експертка з ґендерних питань

Неля Карпець – депутат Комсомольської міської ради, радник міського голови

Валентина Баландіна – начальник міського фінансового управління виконкому Комсомольської міської ради

Світлана Євченко – експертка з ґендерних питань

Олена Остапчук – директор Центру ґендерної освіти Житомирського державного університету ім. І Франка

Тетяна Фесенко – доцент кафедри управління проектами в міському господарстві і будівництві ЖНАМГ

Вікторія Резанова – начальник відділу у справах сім’ї та молоді виконавчого комітету Чугуївської міської ради

Тетяна Баєва – голова правління Хмельницької обласної ГО Подільський центр «Ґендерна рада»

Неля Пославська – голова правління Городоцької районної громадської організації «Перлина»

Наталія Батракова – радник голови Чернівецької ОДА з ґендерних питань

Контакти

Фонд ім. Фрідріха Еберта. Представництво в Україні
вул. Пушкінська, 34, м. Київ, 01004, Україна

Тел.: +38-044-234-00-38 | факс: +38-044-451-40-31

Всі тексти доступні за веб-адресою:

<http://www.fes.kiev.ua>

Замовлення/ контакти:

mail@fes.kiev.ua

Погляди, висловлені в даній публікації, не обов’язково відображають погляди Фонду ім.Фрідріха Еберта або організації, де працює автор.

Публікація надрукована на папері, що виготовлений з врахуванням сталого лісокористування.